

© Колектив

© УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО „СТОПАНСТВО“

И.д. директор: Георги Алексиев, тел. 862-88-57, 81-95-544

Гл. редактор: Ваня Миленкова, тел. 862-88-57, 81-95-359

Худ.-техн. редакция: Истилиян Божилов, тел. 81-95-517

Счетоводство: Тинка Пейчева, тел. 81-95-665

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор.....	5
ОРГАНИЗАЦИЯТА ЗА ЧЕРНОМОРСКО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО ПРЕД НОВИ ПЕРСПЕКТИВИ доц. д-р Емилия Георгиева, УНСС.....	7
ЧЕРНОМОРСКОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО: ФИНАНСИРАНЕ НА ОБЩИ ПРОЕКТИ д-р Даниела Бобева, БНБ.....	21
ТРУДНИЯТ ПЪТ ДО РЕАЛНИТЕ ИНВЕСТИЦИИ И ПРОЕКТИ проф. д.ик.н. Иван Георгиев, УНСС.....	33
ИМА ЛИ СИНЕРГИЯ МЕЖДУ ОРГАНИЗАЦИЯТА ЗА ЧЕРНОМОРСКО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО, ЧЕРНОМОРСКОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ И БЪЛГАРСКИТЕ ПРИОРИТЕТИ Теодора Борисова, д-р Калоян Симеонов, МС.....	46
ЗНАЧЕНИЕТО НА ЧЕРНОМОРСКАТА СИНЕРГИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ И РЕГИОНА Александър Бакалов, МВнР.....	56
ЧЕРНОМОРСКАТА СИНЕРГИЯ КАТО СХВАЩАНЕ ЗА ЗАСИЛЕНО РЕГИОНАЛНО ИЗМЕРЕНИЕ НА СЪТРУДНИЧЕСТВОТО МЕЖДУ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И СЪСЕДНИТЕ СТРАНИ Огнян Чампоев, МВнР.....	63

Предговор

Настоящата кръгла маса се провежда в изпълнение на обществена поръчка на Министерския съвет по Комуникационната стратегия на Република България за Европейския съюз. Основната ѝ цел е да спомогне за изясняване на същността и новите измерения на сътрудничеството в Черноморския регион, да очертае новите перспективи за взаимодействието между ЕС, ЧИС и други формати и инициативи за регионално сътрудничество.

В дух на позитивност и конструктивност се предвижда да бъдат дискутирани въпроси като тези за: същността и основната цел на ОЧИС, респ. задълженията на страните членки и сферите на тяхното сътрудничество; ролята и програмата на Черноморската банка за търговия и развитие (ЧБТР) като регионална институция за оказване на финансово съдействие, в т.ч. и конкретните механизми на финансиране на приоритетни проекти в такива сектори на икономиката, като транспорт, туризъм, телекомуникации, енергетика, инфраструктура и др.; разширяването на инвестиционната дейност в Черноморския регион, вкл. дейността на ЧБТР в посочените сфери най-вече на основата на сътрудничеството ѝ с международните финансови институции; насърчаването на дребния и средния бизнес, развитието на взаимната търговия между фирми от държавите – членки на ОЧИС, и др.

Специално внимание ще бъде отделено на ролята на България и Румъния в новата инициатива на ЕС „Черноморска синергия”, която е част от Европейската политика на съседство (ЕПС). По подходящ начин ще бъде отбелязан конкретният принос на България за развитието на сътрудничеството в Черноморския регион на основата на сравнителните предимства и най-вече на онези, които ни предостави допълнително членството в ЕС.

В дискусиата се предвижда да вземат участие представители на Министерския съвет, на Министерството на външните работи, на

Българската народна банка и на академичната общност от Университета за национално и световно стопанство в София. Техните доклади са публикувани в книжка № 3, за да станат достояние на всички гости, участници и присъстващи на кръглата маса.

ОРГАНИЗАЦИЯТА ЗА ЧЕРНОМОРСКО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО ПРЕД НОВИ ПЕРСПЕКТИВИ

доц. д-р Емилия Георгиева, УНСС

Организацията за черноморско икономическо сътрудничество (ОЧИС) е организация за регионално икономическо сътрудничество, която бива определяна и като “икономическа организация от регионален тип”, “регионална икономическа организация”, “икономическо обединение” на държави от Черноморския регион, а може да се срещне и под наименованията “Пакт за черноморско икономическо сътрудничество” (ПЧИС), “Зона за черноморско икономическо сътрудничество” (ЗЧИС), Проект “Черноморско икономическо сътрудничество” [1].

ОЧИС е създадена по инициатива на Турция. Започва своето съществуване като уникален и обещаващ модел на многостранна политическа и икономическа инициатива, целяща да насърчава както сътрудничеството между държавите членки, така и осигуряването на мир, стабилност и добросъседски отношения в Черноморския регион. В нея участват 12 държави: Азербайджан, Албания, Армения, България, Грузия, Гърция, Молдова, Румъния, Русия, Турция, Украйна и Сърбия. ОЧИС включва географски държави от Балканския полуостров, държави с излаз на Черно море и Кавказ.

Организацията за черноморско икономическо сътрудничество е отворена и за други държави. От създаването ѝ през 1992 г. до днес членският ѝ състав е променян само един път (през 2004 г., когато се присъединява Сърбия), но немалко на брой държави (13) са се възползвали от правото да получат статут на наблюдател в нея. Такива са: Австрия, Германия, Италия, Полша, Словакия, Франция и Чехия от държавите – членки на ЕС, както и Беларус, Хърватия, Египет, Израел, Тунис и САЩ извън ЕС и дори извън Европа [2]. Особен интерес към нейната дейност проявяват Босна и Херцеговина, Македония, Казахстан, Туркменистан.

ОЧИС насърчава отношенията и с международни организации и институции. Сътрудничеството между тях може да се осъществи под няколко форми, една от които е т.нар. партньорство чрез диалог по сектори. Към момента в качеството именно на такива партньори на ОЧИС се явяват няколко съюзи, асоциации и регионални общности, между които: Международна черноморска асоциация на корабособствениците; Асоциация на пристанищата на Черно и Азовско море; Съюз на асоциацията на наземния транспорт в района на ЧИС; Черноморска регионална корабостроителна и кораборемонтна асоциация; Регионална общност в областта на комуникациите; Международна мрежа на малките и средните предприятия [3].

Учредителният документ за създаването на ОЧИС е подписан на 25.06.1992 г. в Истанбул и е известен под наименованието “Босфорска декларация за регионално икономическо сътрудничество”. По своята същност тя не е ангажиращ документ със задължителна сила за подписалите го държави, а само съвместна декларация, в която са изложени основните принципи, главната цел и изброени най-важните сфери на бъдещото сътрудничество между тях. Ето защо и вземаните решения нямат правнообвързващ характер.

Сред основните принципи, намерили място в Босфорската декларация за учредяването на ОЧИС, са:

- изграждане на демократична и правова държава;
- спазване на основните човешки права и свободи;
- осигуряване на просперитет чрез либерализация на икономиката и по-голяма социална справедливост;
- гарантиране на еднаква сигурност за всички държави от Черноморския регион [4].

Според Босфорската декларация основната цел на ОЧИС е “оказване на съдействие за стопанско развитие и сътрудничество между страните участнички”. Подписалите я единадесет страни поемат задължението да се подпомагат активно чрез създаване на благоприятен инвестиционен климат и условия за взаимно сътрудничество в областта на промишлеността; да стимулират разширяването на взаимния обмен на стоки и услуги, в т.ч. сътрудничеството в свободните икономически зони; да работят за облекчаване на режима на пътуване и дейност на представителите на бизнес средите и особено на представителите на частните фирми от региона.

“В съответствие с договорените принципи и с цел по-ефективно използване на техните човешки, природни и други ресурси за поддържане на стабилен растеж на националните икономики и социално благополучие на техните народи държавите членки си сътрудничат в следните области: търговия и икономическо развитие; банков и финансов сектор; комуникации; енергетика; транспорт; селско стопанство и хранително-вкусова промишленост; здравеопазване и фармацевтика; защита на околната среда; туризъм; наука и технологии; обмен на статистически данни и икономическа информация; сътрудничество между митническите и други гранични власти; контакти между хората; борба с организираната престъпност, нелегалното пренасяне на наркотици, оръжие и радиоактивни материали, с всички прояви на тероризъм и с нелегалната миграция или във всякакви други области, свързани с тези дейности, по решение на съвета” [5].

Съществуването на ОЧИС условно може да бъде разделено на два етапа: първи етап: 1992 – 1999 г.; втори етап: след 1999 г.

Първият етап в развитието на Организацията за черноморско икономическо сътрудничество на практика започва с подписването на 25.06.1992 г. в Истанбул на Босфорската декларация за регионално икономическо сътрудничество. През този период ОЧИС изпълнява главно ролята на междуправителствен форум за многостранно икономическо сътрудничество. Разчита се преди всичко на установените до този момент контакти между държавите членки на междуправителствена, междупарламентарна и двустранна бизнес основа. Задачата на ОЧИС е да ги обхване, контролира, координира и стимулира. Вземаните през този етап решения не са правнообвързващи.

Краят на първия и началото на втория етап от развитието на ОЧИС е белязан от няколко важни за облика и по-натъшната дейност на организацията събития. На 05.06.1998 г. държавните и правителствените ръководители на страните – членки на ОЧИС, подписват специален устав (харта) на организацията, след което в продължение на една година (до края на месец април 1999 г.) тече ратификационен процес [6]. На срещата на министрите на външните работи на държавите членки в столицата на Грузия – Тбилиси, на 30.04.1999 г. ОЧИС официално е обявена за регионална икономическа организация, влизат в сила нови Процедурни правила за нейната дейност, подписан е Протокол за привилегиите и имунитета на организацията.

За своето вече почти 16-годишно съществуване ОЧИС се утвърди като единствената институционализирана форма на сътрудничество между държавите от Черноморския регион, респ. успя да създаде цяла система от органи, консултативни и помощни звена. Те имат свой бюджет и висока степен на автономност. Сред най-важните са:

- Съвет на министрите на външните работи на държавите членки – има статут на главен редовен орган на ОЧИС и правомощия да дава оценки и да взема решения по всички, отнасящи се до дейността на организацията, важни въпроси (функциониране, членство, спомагателни органи, процедурни правила и др.).

Създаването на Съвета на министрите на външните работи е договорено още в Босфорската декларация. Според специалния текст срещите на министрите на външните работи се провеждат на ротационен принцип на всеки шест месеца в тази държава, която е поела председателството за съответния шестмесечен период.

За подпомагане работата на Съвета през месец март 1994 г. е учреден Постоянен международен секретариат, чието основно предназначение е да координира под ръководството на председателстващата ОЧИС държава цялостната дейност в рамките на организацията. Седалището му е в Истанбул.

На 27.10.1999 г. в Солун на първата среща на Съвета на министрите на външните работи на държавите – членки на ОЧИС, е взето решение за реорганизация на Постоянния международен секретариат на ОЧИС в духа на новия етап от дейността на организацията. Постепенно той е реструктуриран по посока на увеличаване на броя на експертните постове, което се смята за израз на намерението на организацията да съсредоточи своята дейност върху изпълнението на икономически програми и проекти с регионално и общоевропейско значение.

В периода между всеки две срещи на равнище външни министри на държавите членки е предвидено да се осъществяват контакти на т.нар. експертни работни групи, които представляват основния работен механизъм на ОЧИС. Създадени са още на първото заседание на Съвета и имат постоянен или временен статут. Ангажирани са с обсъждането на различни аспекти на многостранното сътрудничество между държавите членки в съответствие с техните конкретни национални интереси. Основните групи са: търговия и икономическо раз-

витие; индустрия; енергетика; селско стопанство; наука, технологии и научно-техническо сътрудничество; транспорт; туризъм; финанси и банково дело; опазване на околната среда; здравеопазване и фармацевтика; комуникации; размяна на икономическа и статистическа информация; сътрудничество между митническите и други гранични органи; борба с организираната престъпност, незаконния трафик на оръжие, наркотици и радиоактивни материали; човешки контакти и др. Работата им се координира от Съвета на външните министри на държавите членки.

- Парламентарна асамблея на ОЧИС (ПАЧИС) – междупарламентарен орган на ОЧИС. Осигурява подкрепа на консултативна основа за процеса на черноморското сътрудничество. Учреден е през 1993 г., а в неговата работа участват представители на националните парламенти на държавите членки. Към ПАЧИС има създадени няколко звена. Това са: Бюро, което включва президент и двама вицепрезиденти; Постоянен комитет, чийто състав се формира от ръководителите на националните парламентарни делегации, членовете на Бюрото и председателите на трите постоянни комитета (Постоянен комитет по икономическите, търговските, технологичните и екологичните въпроси; Постоянен комитет по правните и политическите въпроси; Постоянен комитет по културните, образователните и социалните въпроси); Международен секретариат, оглавяван от генерален секретар на ПАЧИС [7].

- Съвет на деловите среди на ОЧИС (Бизнес съвет на ОЧИС) – орган на ОЧИС за развитие на бизнес контактите между държавите членки. Състои се от представители на деловите общности в тези държави. Включва формираните на двустранна основа бизнес съвети и отделни стопански камари от страните членки. Седалището му е в Истанбул.

- Международен център за черноморски изследвания – създаден през 1998 г. с приоритетна цел координация на дейността на ОЧИС с регионалните проекти на Евросъюза. Седалището му е в Атина.

- Други органи и институции, между които Черноморски координационен център за обмен на статистически данни и икономическа информация и Черноморска банка за търговия и развитие (ЧБТР).

Черноморската банка за търговия и развитие (ЧБТР) е независима регионална финансова институция. Създадена е по силата на Спора-

зумението за учредяване на ЧБТР, сключено в Тбилиси на 30.06.1994 г. Официалното ѝ откриване е обявено в началото на месец февруари 1998 г., но реално започва да функционира от месец юни 1999 г.

Уставният капитал на банката е 1 млрд. специални права на тираж (СПТ), разпределени в 1 млн. акции, всяка с номинал 1000 СПТ. Съгласно споразумението за учредяване при записване на дела си в уставния капитал на ЧБТР всяка държава акционер трябва да внесе 10 % от дела си чрез ефективно плащане в конвертируема валута, като 20 % от записания капитал държавата членка изплаща на осем равни вноски. За забавяне на вноските държавите не дължат наказателна лихва. 70 % от дяловия капитал на държавите членки е дължим при поискване.

С цел финансирането на повече и по-мощни проекти и поради ограничения размер на капитала си ЧБТР привлича финансов ресурс от свободния финансов пазар. Съгласно споразумението за учредяване и като международна финансова институция ЧБТР е освободена от всякакви данъци и митнически задължения.

ЧБТР се управлява от Съвет на управителите, Съвет на директорите и президент. В Съвета на управителите са представени правителствата на държавите членки (обикновено това са министри на финансите и/или икономиката, но също и управители на централните банки), а в Съвета на директорите всяка държава членка е представена от специалист в областта на финансите. Президентът на ЧБТР се избира от Съвета на управителите.

Черноморската банка за търговия и развитие е създадена, за да подпомага сътрудничеството между държавите – членки на ОЧИС, респ. тяхното и на целия Черноморски регион социално-икономическо развитие. По-конкретно тя: финансира преимуществено регионални проекти в приоритетни сектори на икономиката като транспорт, туризъм, телекомуникации, енергетика, инфраструктура и пр.; финансира малки и средни фирми чрез откриване на кредитни линии за такива фирми в държавите – членки на ОЧИС; стимулира търговията между фирми от държавите – членки на организацията, чрез предекспортно и експортно финансиране, вкл. и извън района на ОЧИС; извършва средносрочно рефинансиране на фирми износителки, краткосрочно и средносрочно финансиране на фирми вносителки и др.

Особено важно е да се знае, че според програмата на банката преобладаващата част от отпусканите кредити са предназначени за проекти в частния сектор. Освен това тя никога не предоставя отпуснатите средства директно на бенефициентите, а във всяка една държава членка се ползва от услугите на т.нар. инвестиционни посредници. Седалището ѝ е в Солун (Гърция).

Още от самото си създаване Организацията за черноморско икономическо сътрудничество се оформя като регионална организация с подчертано икономически характер. Понастоящем тя включва 12 държави с географска територия в размер на около 20 млн. кв. км, с около 340 млн. души население, с годишен износ за над 300 млрд. долара и твърде различни взаимоотношения между държавите членки. Различни са и ангажиментите, които всяка страна е поела към други европейски или световни формирания, организации и пр. Всичко това несъмнено слага отпечатък както върху настоящата дейност на ОЧИС, така и върху перспективите тя да прерасне в нещо повече от обикновено икономическо сътрудничество.

Така например между една част от държавите членки има подписани преференциални търговски споразумения, между друга част – споразумения за създаване на зони за свободна търговия, а между трета част липсват каквито и да са икономически контакти. Не получи развитие идеята на Русия и Турция за създаване на зона за свободна търговия между държавите – членки на ОЧИС, намерила конкретен израз в публикуваната на 07.02.1997 г. в Истанбул “Декларация за намерение за създаване на Зона за свободна търговия в рамките на ОЧИС” [8]. В нея се съдържат редица конкретни предложения за либерализация на търговията между държавите от ОЧИС при стриктно спазване на техните задължения към Световната търговска организация, Европейския съюз и други общности. Сред заслужаващите внимание идеи са тези за намаляването и постепенното премахване на съществуващите тарифни и нетарифни ограничения в търговията с промишлени стоки; запазването на традиционните потоци в търговията със селскостопански стоки и разширяването на търговията с по-малко чувствителните от тях; насърчаването на трансграничната търговия и създаването на крайбрежни свободни зони; хармонизирането на стандартите и улесняването на процеса на взаимното признаване на сертификатите за съответствие и др.

Независимо от липсата на перспектива за преминаване от обикновено икономическо сътрудничество към икономическа интеграция в рамките на ОЧИС се наблюдават интензивни процеси в следните няколко основни направления:

- развитие на инфраструктурата на Черноморския регион в контекста на разработените амбициозни регионални и общоевропейски проекти. От особено значение за по-нататъшното развитие на ОЧИС ще бъде нейната дейност за свързване на енергийните системи на държавите членки, усилията ѝ за изграждане на Черноморска транспортна зона като част от общеевропейската транспортна мрежа, в частност изграждането на паневропейските транспортни коридори, преминаващи през Черноморския регион. Това са коридор № 9 “Север – Юг” (Балтийско море – Централна Русия – Азовско и Черно море), № 8 “Изток – Запад” (Адриатическо море – Черно море – Централна Азия) и др.;

- преодоляване на вътрешната нехомогенност на пазарите на държавите – членки на ОЧИС, чрез развитие на взаимната търговия между фирми от тези държави, вкл. и чрез постепенно създаване на свободна търговска зона в Черноморския регион;

- насърчаване на дребния и средния бизнес чрез приетите в тази област принципи на съвместна дейност, конкретни проекти и колективна политика на държавите – членки на ОЧИС;

- развитие на туризма чрез разработените от държавите – членки на ОЧИС, конкретни мерки за действие и превръщане на Черноморския регион в привлекателен и откъм екологични характеристики регион;

- разширяване на инвестиционната дейност на Черноморската банка за търговия и развитие в горепосочените сфери най-вече на основата на сътрудничеството ѝ със Световната банка (СБ), с Европейската банка за възстановяване и развитие (ЕБВР) и с Европейската инвестиционна банка (ЕИБ). За съжаление в една немалка част от случаите разработените в рамките на ОЧИС амбициозни програми и проекти се натъкват на сериозни пречки при тяхното конкретно реализиране. В качеството на по-важни такива се посочват: съществуващите значими различия в степента на икономическо развитие на отделните държави членки, отсъствието в дългосрочен план на ясно дефинирани приоритети на сътрудничеството в конкретните области,

ниската степен на ефективност на механизмите на реализация на сътрудничеството в рамките на организацията, липсата на необходимата координация между различните органи на ОЧИС, недостатъчното вътрешно и външно финансиране [9].

Организацията за черноморско икономическо сътрудничество осъществява контакти с различни по своя характер международни общности, правителствени и неправителствени организации. Като по-важни сред тях могат да бъдат посочени: Европейският съюз (ЕС), Европейската банка за възстановяване и развитие (ЕБВР), Европейската инвестиционна банка (ЕИБ), Централноевропейската инициатива (ЦЕИ), Балтийският икономически съюз, Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ), Пактът за стабилност в Югоизточна Европа (ПСЮЕ) [10], МЕРКОСУР и др.

Специални отношения ОЧИС поддържа с Организацията на обединените нации и нейната икономическа комисия за Европа (ИКЕ). През месец април 1999 г. ОЧИС получи статут на наблюдател в Общото събрание на ООН.

От особено значение за ОЧИС и нейните държави членки са контактите и конкретните форми на сътрудничество с Европейския съюз. Макар и неинституционализирани тези контакти имат голямо значение и за двете организации. Три държави от ЕС (Гърция, България и Румъния) са пълноправни членове на ОЧИС, а седем държави от ЕС (Австрия, Германия, Италия, Полша, Словакия, Франция и Чехия) имат статут на наблюдател в ОЧИС. Между Турция и ЕС от 1995 г. е в сила Митническият съюз, а от 03.10.2005 г. Турция започна и преговори за присъединяване към Евросъюза.

Между ОЧИС и ЕС е установен постоянен диалог на основата на приетата на 30.04.1999 г. в Тбилиси "Платформа за сътрудничество". На нейна основа се работи и по актуализирането на формите на сътрудничество между двете общности, провеждат се консултации по конкретни съвместни програми и проекти от взаимен интерес в областта на инфраструктурата, енергетиката и пр.

Независимо от наличието на сериозни доказателства за позитивното развитие на черноморското измерение на ЕС в тази насока все още има какво да се желае [11]. Често се твърди, че то е пренебрегвано от ЕС за сметка на ангажиментите на Съюза в такива европейски организации и инициативи, като ЦЕИ, ПСЮЕ, Баренцовия и Балтийския

съвет и др. В ЕС са налице мнения, че ОЧИС прилича на „пазар за приказване” без значими резултати от своята дейност и достатъчно ясно демонстрирано отношение към Съюза. Ето защо Гърция, България и Румъния като пълноправни членове на Европейския съюз трябва да обединят своите усилия по посока на задълбочаване на това сътрудничество и превръщането му в ефективен инструмент за решаване на проблемите в такива регионални инициативи и програми, като напр. Трансграничния газов и петролен транспорт към Европа, Транспортния коридор Европа-Кавказ-Азия (ТРАСЕКА), Паневропейското транспортно пространство и Дунавско-Черноморските сили за бързо реагиране при екологични катастрофи.

Като контрапункт на песимистичните мнения и в същото време като конкретен акт на загриженост на ЕС за развитието на Черноморския регион може да се разглежда разработената нова програма на Съюза, наречена “Черноморска синергия” [12]. Тя е част от европейската политика на съседство и “ще надгради над съществуващите и в момента секторни програми на Общността в областта на демокрацията, свободното движение на хора, сигурността, енергетиката, транспорта, околната среда, морската политика и др.” Ще прилича на т.нар. Средиземноморско партньорство (програма между ЕС и държавите от Северна Африка), но ще се отнася за Украйна, Молдова, Турция и Русия. В качеството им на единствените черноморски държави в ЕС на България и Румъния се гледа като на възможно най-активните европейски държави в новата програма. Чрез тях на практика ЕС за пръв път има излаз на Черно море, респ. до изключително важен за Евросъюза регион от гледна точка на енергийната сигурност и снабдяването с енергийни източници.

От всичко изложено дотук не остава съмнение, че ОЧИС:

- категорично оформи своя правен статут и облика си на регионална организация за икономическо сътрудничество между 12-те държави членки;
- концептуално разработи икономическа стратегия за своето бъдеще, но само времето ще покаже какво от тази стратегия ще бъде реализирано и какво не;
- потърси пътища за развитие и на политическия аспект на многостранното сътрудничество между държавите от Черноморския ре-

гион, както и на поетите от тях ангажменти към други регионални формати и международни организации;

- е ценна включително и поради капацитета си да засили и концентрира диалога специално с ЕС.

Участието на България в ОЧИС е безспорно доказателство за амбициите на страната да бъде един от центровете на икономическа и политическа стабилност в региона на Балканите и Черно море. Това България демонстрира още в края на 1989 г. (три години преди старта на ОЧИС) чрез подкрепата, която оказва на идеята на Турция за създаване на такава регионална формация за икономическо сътрудничество. На 25.06.1992 г. президентът Ж. Желев подписва в Истанбул учредителния документ на ОЧИС и така България става една от 11-те държави – учредителки на организацията. Със закон, гласуван на 28.10.1998 г., Народното събрание ратифицира Устава на ОЧИС [13], а със закон от 06.10.1999 г. беше ратифициран и Протокол за привилегиите и имунитетите на Организацията за черноморско икономическо сътрудничество.

Сред по-важните приноси на България за развитието на сътрудничеството в рамките на ОЧИС могат да бъдат посочени:

- усилията на България за непрекъснатото институционално укрепване на организацията, в т.ч. за запазването на постигнатата през годините институционална гъвкавост. Макар че в началото страната застава на позицията, че подобен род инициатива може да се яви в бъдеще ограничително условие за европейските амбиции на държавите от региона, впоследствие тя е един от най-активните членове на организацията, подкрепящи правото ѝ на съществуване и развитие;

- участието на България в дейността на работните групи (на експертно ниво) на ОЧИС. Така например страната е координатор на работната група по опазване на околната среда (1998 – 2000), на работната група по туризъм (2000 – 2002), на работната група по земеделие и агроиндустрия (2005 – 2007) и по оказване на помощ при извънредни ситуации (от 01.05.2005 г. до 01.05.2007 г.) и т.н.;

- ангажиментите на България в провежданите ad hoc срещи, инициативи на отделни институции на ОЧИС и пр. Така например страната е домакин на няколко срещи и международни конференции през последните две – три години, които са проведени във Варна;

- участието на България в дейността на Парламентарната асамблея на ОЧИС (ПАЧИС). През първото шестмесечие на 2007 г. (01.01. – 30.06.2007 г.) България, респ. председателят на Народното събрание Г. Пирински, беше председател на ПАЧИС. През месец юни 2007 г. Варна като черноморски град отново беше домакин на престижен форум на ОЧИС – 29-ата сесия на Парламентарната асамблея на организацията. На него основната тема на дискусиите беше по-нататъшното развитие и задълбочаване на контактите между ОЧИС и ЕС, включително и параметрите на взаимодействието между ПАЧИС и Европейския парламент (ЕП);

- участието на България в Черноморската банка за търговия и развитие (ЧБТР). Страната активно съдейства още по времето на своето председателство на организацията през втората половина на 1994 г. за реализацията на идеята ОЧИС да създаде своя банка. Освен това България притежава 13,5 % от уставния капитал на банката. Има свои представители в Съвета на управителите и в Съвета на директорите на банката, както и вицепрезидент.

В чисто икономически план очакванията на България са свързани най-вече с финансирането на български проекти от Черноморската банка за търговия и развитие. Към края на декември 2006 портфейлът на ЧБТР от кредити за България е в размер на 114 547 334 млн. щ. д., като страната ни се нарежда на 4-о място от общо одобрени от ЧБТР проекти за държавите членки;

- ключовата роля на България за активизирането на сътрудничеството между държавите – членки на ОЧИС, по-специално в сферата на енергетиката. В София се намира Черноморският регионален енергиен център, а през пролетта на 2004 г. (25.03.2004 г.) градът стана домакин на първата среща на сформирания работна група за енергийна политика в Югоизточна Европа, в която участват и голям брой държави от ОЧИС. Особено активно България работи и по осъществяването на конкретни действия срещу замърсяването на околната среда в резултат на добива и преноса на енергийни ресурси в Черноморския регион;

- изразяваната от България готовност на най-високо за организацията равнище, и като потенциален, и сега като настоящ пълноправен член на ЕС, да работи последователно и систематично за задълбочаването на сътрудничеството между ОЧИС и ЕС. В качеството си на

една от трите държави – членки на Евросъюза, от общо 12 държави – членки на ОЧИС, България предвижда да насочи своите усилия към засилване на прагматизма в рамките на това сътрудничество, към преодоляване на възникващите често неразбирателства и спънки между двете организации от чисто техническо естество.

Чрез членството си в ОЧИС България (като страна – членка на ЕС) на практика ще допринесе и за изпълнението на една от стратегическите цели на Европейския съюз – по пътя на стимулирането на нормалните добросъседски взаимоотношения между държавите от Черноморския регион да се гарантира допълнителна стабилност и сигурност, така необходими за икономическия и социален просперитет на техните народи.

Бележки

1. Вж. по-подробно: Маринов, В. и кол., Европейска икономическа интеграция, Трето преработено и допълнено издание, Университетско издателство “Стопанство”, С., 2004, с. 397 – 402; Георгиева, Е., К. Симеонов, Европейска интеграция, изд. „Византия”, С., 2005, с. 40 – 46; <http://www.bsec-organization.org>; <http://www.bcci.bg>

2. <http://www.bsec-organization.org>

3. Пак там.

4. Вж. Маринов, В. и кол., Цит. съч., с. 399.

5. Устав на ОЧИС, ДВ, бр.69 от 3 август 1999 г.

<http://www.bsec-organization.org>

6. Уставът на ОЧИС влиза в сила от 01.05.1999 г.

7. В момента Генерален секретар на ПАЧИС е г-н Алексей Кудрявцев.

8. Идеята за създаване на зона за свободна търговия в ОЧИС среща неодобрение в лицето на България, тъй като по това време тя ясно си дава сметка, че едно бъдещо членство в ЕС не може да бъде дублирано с членство в друга организация за свободна търговия.

9. Според справка-анализ на Министерството на външните работи.

10. През 2008 г. ПСЮЕ прекрати своята дейност и на негово място беше създаден Съвет за регионално сътрудничество.

11. Вж. по-подробно Предизвикателства пред Организацията за Черноморско икономическо сътрудничество. В: <http://www.bta.bg/cgi-bin/site>

12. Вж. <http://www.evgoportal.bg/>

13. Вж. ДВ, бр. 69 от 3 август 1999 г.

ЧЕРНОМОРСКОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО: ФИНАНСИРАНЕ НА ОБЩИ ПРОЕКТИ

д-р Даниела Бобева, БНБ

Несъмнено политическите тласъци на черноморското сътрудничество – създаването на институционални структури, регулярният диалог на различни политически и експертни равнища, създават очаквания за ефективно и перспективно сътрудничество. Без реализирането обаче на съвместни проекти с ярко изразен ефект политическият процес ЧИС ще загуби перспектива.

Конвенционалното мислене обяснява липсата на значими и измерими ефекти в икономиката на региона от ЧИС с проблеми на финансирането на такива проекти. Това е необяснимо, като се има предвид огромният потенциал на региона.

Въпреки че макроикономическата ситуация в региона е доста динамична, а структурата и тенденциите на икономиките на страните са твърде различни, има някои общи тенденции:

- висок и устойчив икономически растеж в повечето държави от ЧИС, който се подкрепя от устойчив растеж на вътрешното търсене;
- устойчив растеж на чуждестранните инвестиции;
- растящи външни дисбаланси – растящи дефицити по текущите сметки на някои страни и растящи излишъци в други. Външнотърговските баланси в някои страни се влошават във връзка с намаляването на конкурентоспособността или значимия приток на преки инвестиции;
- неустойчиви ценови равнища и висока инфлация в повечето страни, особено през последната година, във връзка с външните шокове (цени на петрола и храните) и вътрешни дисбаланси;
- сравнително добри фискални позиции на повечето страни, балансираны бюджети или дори фискални излишъци. Това създава условия за по-активна инвестиционна инициатива на държавите, включително и за големи презгранични проекти;

- устойчив растеж на банковия и финансовия сектор с ясно изразен кредитен растеж;
- растеж на заетостта и намаляване на безработицата, като в някои страни пазарът на труда проявява тенденции на стагниране.

Всички тези тенденции разкриват нови възможности за регионалното икономическо сътрудничество. Насърчаването на взаимната търговия е необходимо повече от всякога, особено за страните, които имат остри външотърговски дефицити. Страните, натрупващи излишъци, от друга страна, могат да се възползват от момента, като инвестират в стратегически проекти, включително в такива с презграничен характер, които да стимулират местното производство и повишат конкурентоспособността. Трудностите на трудовия пазар на някои страни биха могли да се преодолеят чрез осъществяването на съвместни регионални проекти, свързани със свободно движение на работната сила.

Динамичното развитие на региона предлага нови предизвикателства за институциите на ЧИС – необходимостта от преосмислянето на приоритетите, търсенето и прилагането на нови и ефективни инструменти на сътрудничество, нови идеи за ролята на черноморския регион в глобална перспектива.

Финансиране от глобални международни финансови институции

Ролята на международните финансови институции (МФИ) да финансират т.нар. проекти за развитие и най-вече на проекти за страните в преход и за т.нар. нововъзникващи пазари включва и проекти за регионалното сътрудничество. Счита се, че намаляването на регионалните диспропорции и нарастването на взаимната търговия и инвестиции спомагат не само за икономическия растеж, но и за преодоляването на регионалните конфликти и проблеми.

Данните за финансирането на проекти в Черноморския регион от МФИ показват няколко тенденции:

Като цяло ролята на МФИ за развитието на региона е значителна. Общо за периода 1998 – 2007 г. МФИ са инвестирали над 61 млрд. щ. д. в държави – членки на ЧИС, като предвид стабилната

икономическа среда тенденцията е към увеличаване на инвестициите на МФИ към държави като Грузия, Azerbaidжан, Молдова, Украйна и Русия. Друга тенденция е нарастването на конкуренцията между МФИ при финансирането на проекти в държавите от региона, включително разработването и предлагането на нови финансови продукти, поемането на по-голям риск при инвестициите, откриването на регионални представителства, както и разширяването на мрежата от банки посредници.

Сред МФИ основна роля има Световната банка, която за периода 1998 – 2007 г. е предоставила финансиране в размер на над 33 млрд. щ. долара основно за Турция, Русия, Украйна и Румъния. България се нарежда на пето място по получено финансиране за периода – 1,4 млрд. щ. д. за държавите – членки на ЧИС.

**Предоставено финансиране от МФИ за държавите – членки на ЧИС
(хил. щ. д.) за периода 1998 – 2007 г.**

Страни	EBRD	WB	IFC
1	2	3	4
Албания	326 255	645 080	99 000
Армения	96 730	691 490	74 450
Azerbaidжан	685 552	1 022 820	244 150
България	1 637 109	1 435 500	314 000
Грузия	623 209	586 780	187 300
Гърция	-	-	-
Молдова	104 317	369 790	87 500
Румъния	2 371 393	2 947 020	488 300
Русия	7 341 691	8 101 550	5 391 309
Сърбия	1 253 965	932 370	63 698
Турция		13 843 430	1 925 783
Украйна	3 113 526	3 324 650	1 282 605

Продължение

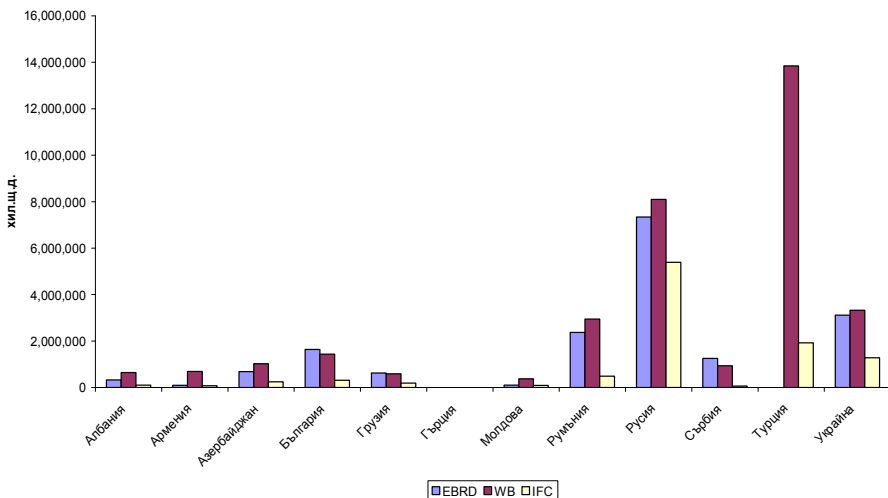
1	2	3	4
Общо за държавите – членки на ЧИС	17 553 747	33 900 480	10 158 095

Източник: интернет страници на МФИ

Забележка:

- Периодът на инвестиции от EBRD е от 1999 до 2007 г., докато периодът на инвестиции от WB, IFC и BSTDB е 1998 – 2007 г.
- За преизчисление в щ. долари на предоставеното от EBRD финансиране са използвани средногодишни валутни курсове EUR/USD, публикувани от Европейската централна банка.

Предоставено финансиране от МФИ за държавите – членки на ЧИС, за периода 1998 – 2007 г. (хил. щ. д.)

Източник: интернет страници на МФИ.

Забележка:

- Периодът на инвестиции от EBRD е от 1999 до 2007 г., докато периодът на инвестиции от WB, IFC и BSTDB е 1998 – 2007 г.
- За преизчисление в щ. долари на предоставеното от EBRD финансиране са използвани средногодишни валутни курсове EUR/USD, публикувани от Европейската централна банка.

В анекс са предоставени годишни данни за размера на финансирането от МФИ за периода 1998 – 2007 г. за отделните държави – членки на ЧИС. Като цяло обаче един от основните проблеми на финансирането от глобалните финансови институции е, че те финансират проекти по-скоро по страни, отколкото презгранични. Има редица пречки от организационно и институционално естество, които правят такива проекти трудно осъществими от МФИ.

Данните показват, че въпреки успехите в икономическото развитие на страните от ЧИС, както и добрите фискални позиции на повечето държави те все още имат нужда от активно участие на международните финансови институции главно в сектори като инфраструктура (пътна и общинска), енергетика (включително проекти за повишаване на енергийната ефективност), транспорт, финансиране на малките и средните предприятия. В този смисъл включването на регионални проекти от Черноморския регион в стратегиите на тези международни финансови институции може да е една обща политика на държавите от ЧИС. По този начин ще се осигури огромен финансов ресурс за икономическото сътрудничество в региона.

Финансиране от специализирани регионални финансови институции

От началото на операциите ЧБТР е финансирала общо 19 проекта за България на обща стойност 260,6 млн. щ. д., което представлява 19,48 % от общо финансираните от ЧБТР проекти и почти 1,5 пъти от записаното дялово участие на България в ЧБТР (13,5 %, или 135 млн. СПТ). При сравнение на предоставеното финансиране от ЧБТР за България и размера на ефективно внесено в щ. долари дялово участие на държавата в банката е видно, че предоставеното финансиране надвишава 5 пъти финансовото участие на България в ЧБТР, т.е. възвръщаемостта на инвестицията ни и ползите за държавата като акционер в тази финансова институция са високи.

Таблицата по-долу представя данни за финансираните от ЧБТР проекти за България за периода 2000 – 2007 г.

Проекти, финансирани от ЧБТР за България 2000 – 2007 (USD хил.)

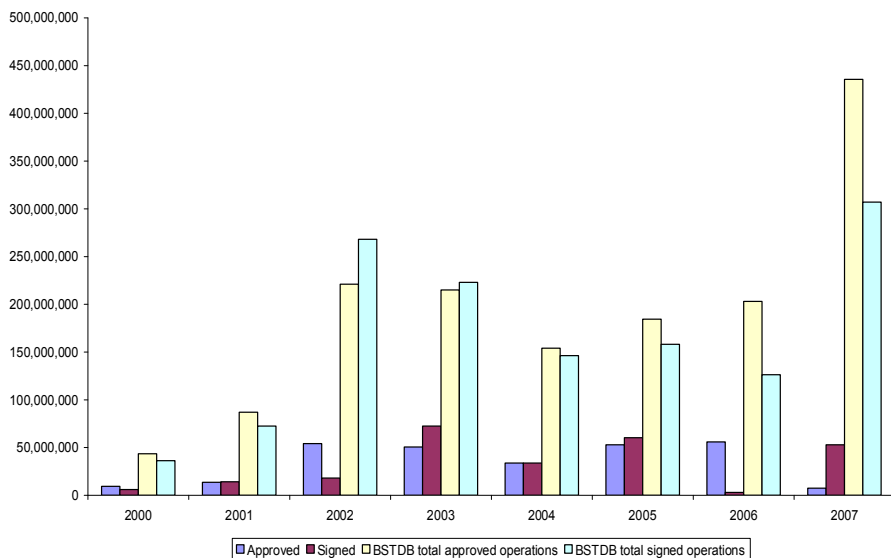
	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.
Approved	9 387 000	13 671 000	54 034 500	50 510 000	33 810 000	52 920 000	55 860 000
Signed	5 963 834	14 171 000	18 000 000	72 560 000	33 810 000	60 270 000	2 940 000
BSTDB total approved operations	43 500 000	87 000 000	221 000 000	215 000 000	154 000 000	184 400 000	202 986 800
BSTDB total signed operations	36 336 000	72 575 000	268 200 000	223 000 000	146 300 000	158 200 000	126 198 900
Bulgaria's share in total approved operations	21,58	15,71	24,45	13,23	21,95	28,70	27,30
Bulgaria's share in total signed operations	16,41	19,53	14,90	21,00	23,11	38,10	2,30

Note: The data covers actual approved/signed operations.

Source: BSTDB annual reports and data for BoD.

За периода 2000 – 2007 г. прави впечатление, че общият размер на одобрените от борда на директорите проекти за България надвишава с 16,9 млн. щ. д. общия размер на подписаните проекти, като съотношението общо подписани/одобрени проекти за България е 93,91 % (за сравнение това съотношение за общия размер на операциите на ЧБТР е 86,68 %).

BSTDB Financing for Bulgaria for the period 2000-2007

По отношение на предоставеното финансиране за България прави впечатление динамиката в развитието на портфейла от проекти¹ – банката е одобрила най-много проекти през 2002 г. и 2006 г., докато най-много подписани проекти е имало през 2003 и 2005 г. Същевременно динамиката в развитието на общия портфейл на ЧБТР показва, че най-голям размер подписани и одобрени проекти е имало през 2002 г. и 2007 г.

¹ Коментарът е направен на базата на данните от действителния годишен портфейл (actual approved/signed) от операции – данните не са кумулативни.

BSTDB Financing for Bulgaria for the period 2000-2007

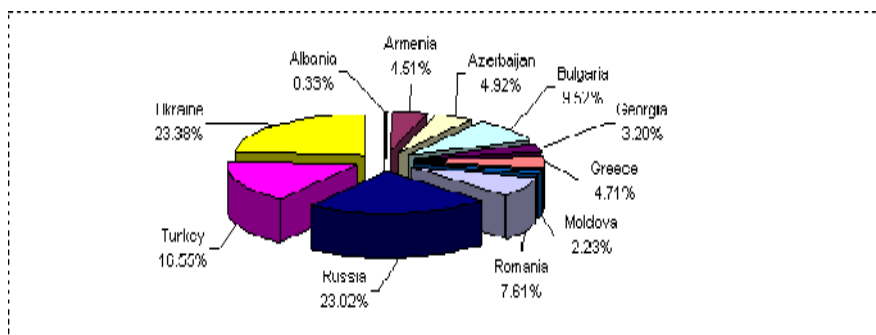

Като цяло България е добре представена в портфолиото на ЧБТР – пропорционално на големината на страната и на вноската в банката. По обем на портфолиото си България се нарежда с 9,2 % след големи държави, като Русия, Турция и Украйна.

Одобрени проекти по страни 2000 – 2007 (active operations)

	No	in USD
TOTAL	99	1 310 523 000
Albania	2	4 273 333
Armenia	8	59 097 000
Azerbaijan	12	64 541 000
Bulgaria	8	124 813 334
Georgia	8	42 000 000
Greece	2	61 740 000
Moldova	6	29 230 000
Romania	6	99 773 333
Russia	21	301 730 000
Turkey	8	216 885 000
Ukraine	18	306 440 000

Source: BSTDB

Най-значимите проекти, финансирани от ЧБТР в България, са следните:

- банката е участвала в съвместно финансиране с ЕБВР и др. банки кредитори на проект за „Марица-Изток” I на обща стойност 1,6 млрд. щ. д., като е предоставила финансиране в размер на 26 460 000 щ.д. под формата на дългосрочен заем, представляващо 1,59 % от общата стойност на проекта;
- финансиране в размер на 23 706 000 щ.д. под формата на заем за „Кремиковци” АД;
- ЧБТР е предоставила заем за „Марица-Изток” III в размер на 29 400 000 щ.д., с цел възстановяване дейността на завода, включително закупуване на производствени съоръжения и оборудване;
- ЧБТР е предоставила финансиране за Комбината за цветни метали в гр. Пловдив в размер на 9 171 000 щ. д. с цел изпълнение на програма от дейности за подобряване на околната среда, като очакваният резултат е намаляване на емисиите от вредни газове;
- ЧБТР участва съвместно с IFC при финансиране на проекта „Галата” в размер на 17 000 000 щ. д.
- също така банката е предоставила краткосрочни кредитни линии за финансиране на МСП, включително търговско финансиране на банки посредници, сред които са „Прокредитбанк”, „Юнионбанк” АД, „Българо-Американска кредитна банка” АД, Насърчителна банка

и Първа инвестиционна банка АД. Чрез “Trans Balkan SME Equity Fund” ЧБТР е инвестирала повече от 1,3 млн. щ. д. в МСП в България.

За близо десетгодишен период на съществуване банката финансира много по-малко проекти, отколкото другите финансови институции в региона. От друга страна, в проектите, в които тя участва, в значителна част от тях ЧБТР играе ролята не на водеща финансираща институция. За периода 1999 – 2007 г. ЧБТР е участвала в съвместно финансиране на проекти с други МФИ и банки кредитори на обща стойност 5,3 млрд. щ. долара, като предоставеното финансиране за сметка на ЧБТР възлиза на 5,89 %. Пазарната ниша, която тя заема, е споделена с другите МФИ, които имат несравними предимства пред нея, като по-голям капитал, по-висок рейтинг, по-силна международна политическа подкрепа, повече опит и т.н. Тоест много трудно е на една регионална институция да устои на конкуренцията за проекти на една глобална финансова институция. Тоест ЧБТР все още не е разкрила истинските си възможни предимства.

- регионална експертиза – по-добро познаване на региона и потясна връзка с частните и публичните институции. Банката не успява да инкасира регионалния си характер както поради липсата на видимо присъствие в отделните страни, така и поради отсъствие на ефективен механизъм на връзка с таргетираните региони;

- ефективен механизъм на генериране на надеждни проекти (financially viable and economically feasible projects). За съжаление в повечето случаи по-скоро МФИ идентифицират или подготвят проекти, отколкото ЧБТР. Банката ще съумее да заеме своята пазарна ниша, ако успее да се превърне в катализатор на презгранични проекти;

- Както максимално възможния размер на експозициите, така и условията по предоставяните кредити не са конкурентни. Банката оперира с много ниска капиталова база поради ниския регистриран капитал и консервативната политика на рискови лимити. От друга страна, по-ниският кредитен рейтинг в сравнение с другите МФИ правят както ресурса, така и продуктите ѝ по-скъпи при равни други условия. Ако банката поддържа по-ниски разходи за дейността си, би могла да бъде по-привлекателна за своите клиенти.

Като активен акционер в ЧБТР България би могла да стане инициатор на пакет от реформи, които да променят радикално ролята и мястото на банката в региона. Илюзия е да се счита, че една малка реги-

онална институция може да стане ключов фактор в регионалното сътрудничество, но тя може да стане своеобразен център на подготовка и финансиране на стратегически проекти, които да стимулират развитието на Черноморския регион.

Национално финансиране на презгранични проекти

Финансирането на проекти с презграничен характер е част от философията на глобалните инвестиции и се осъществява по-скоро от транснационалните компании (ТНК), отколкото от правителствата. Тъй като страните от региона, с изключение на Русия и отчасти Турция, нямат ярко представени на регионалния и глобален пазар презгранични компании, то този източник на съвместни проекти е твърде ограничен. Поради това съвместните проекти са концентрирани най-вече в сферата на суровинните отрасли – нефт, газ и техния пренос. Преодоляването на тази отраслова ограниченост на икономическата конвергенция в региона може да се превърне в приоритет на ЧИС.

Създаването на смесени предприятия в други отрасли, включително в тези с голяма степен на добавена стойност, представлява много важен фактор за разширяването на черноморското сътрудничество. В този смисъл:

Ролята на държавите в националното финансиране на проекти може да бъде под формата на съфинансиране. Допълнителен фактор за намаляването на и без това големия риск при такива проекти е участието и на международни финансови институции при съфинансирането.

Участието на държавата в този процес може да бъде главно в подкрепа на генерирането на такива проекти. Не толкова финансирането на проекти, колкото липсата на реалистични и добре разработени проекти е един от най-важните проблеми на черноморското сътрудничество. В това отношение създаването на национални и съвместни инструменти и ресурси за подпомагане разработването на черноморски проекти ще ангажира МФИ и частните инвеститори във финансирането им. Така например към ЧБТР има такава възможност за създаване и функциониране на специални целеви фондове, от която възможност само гръцкото правителство се възползва и създаде такъв

фонд през м. юли 2001 г. с първоначален капитал от 800 000 евро, който беше намален до 500 000 евро през 2003 г. Основната цел на този фонд е да предоставя консултации на фирми в Гърция, но въпреки това до 25 % от средствата могат да бъдат използвани за консултации в други държави членки. Средствата от фонда са били използвани за консултации в сектори като телекомуникации, селско стопанство, транспорт, финансов сектор.

Друга възможност са преразглеждането на принципите за финансиране на проекти от Project Development Fund (PDF)² и възможностите за предоставяне на част от финансирането на проектите от ЧБТР.

---

² PDF стартира своята дейност през април 2004 г. Финансирането, осигурявано от фонда, е под формата на грантове. Максималната продължителност на един проект е 12 месеца, предоставената сума е в размер до 15 000 щ. дол. Фондът е създаден да финансира академични проекти за държавите – членки на ЧИС, като бюджетът му се формира на доброволен принцип от страните членки (към момента вноски са платени от България, Гърция, Турция, Русия, Румъния, Азербайджан).

ТРУДНИЯТ ПЪТ ДО РЕАЛНИТЕ ИНВЕСТИЦИИ И ПРОЕКТИ

проф. д.ик.н. Иван Георгиев, УНСС

Деликатната природа на инвестициите

Известно е, че в съвременните условия националните, регионалните и континенталните граници по принцип не са пречка за движението на финансовите потоци, в т.ч. и на инвестициите. С известна условност можем да разделим инвестициите на две групи: инвестиции, които се насочват там, „където трябва”, и инвестиции, които се насочват там, където възвръщаемостта (доходността) е най-висока. Инвестициите в отбраната, инфраструктурата, сигурността, опазването на природната среда и т.н. са безспорно необходими, макар че ефектът от тях не е печалба в тесния смисъл на думата, а са различни видове обществени ползи. Тези инвестиции са „принудителни” и затова са грижа основно на държавата и на междудържавни и други организации. Втората група са инвестициите в бизнес дейности с главна цел повишаване на благосъстоянието на инвеститорите (собствениците на капитала). А то се повишава, ако всеки лев инвестиции осигуряват с достатъчно голяма вероятност получаване на максимален нетен доход и прираст на капитала. Важно е да се подчертае, че максималният доход и прираст на капитала се определят въз основа не на две, а на много по-голям брой алтернативи на инвестиране. За някои инвеститори множеството от алтернативи се затваря до същия отрасъл в националната икономика, за други включва цялата икономика, за трети – съседния регион, а за четвърти – световната икономика. Всяка държава (респ. правителство) се старее да стимулира местните инвестиции и да привлече колкото се може повече чуждестранни инвестиции. Конкуренцията за чуждестранни инвестиции обаче е голяма, от една страна, поради тяхната ограниченост, а от друга – поради тяхната алтернативност (възможност за насочване към различни страни, пазари, отрасли и т.н.).

Може ли регионалният фактор да играе съществена роля за създаване на благоприятен инвестиционен климат както за местните, така и за чуждите инвеститори?

Принципният отговор е „да”. Дали обаче отговорът е същият, ако го зададем за Организацията за черноморско икономическо сътрудничество (ОЧИС)?

От своето създаване през 1992 г. досега ОЧИС последователно създава необходимите институционални и организационни предпоставки за осъществяване на необходимите дейности съгласно принципите и целите на Босфорската декларация, а именно: устав на организацията, процедурни правила за дейността ѝ, Съвет на министрите на външните работи на държавите членки, Постоянен международен секретариат, експертни работни групи, Парламентарна асамблея на ОЧИС, Съвет на деловите среди на ОЧИС, Международен център за черноморски изследвания, Черноморска банка за търговия и развитие и др.³ Дейностите в ОЧИС могат да се опишат с термините срещи, установяване на контакти, консултации, обсъждане на различни въпроси на форуми с различен формат на различни равнища и др. Резултатите от тези дейности основно са: приети учредителни документи, декларации, меморандуми, протоколи от различни срещи и заседания, установени контакти на различни нива, подписани преференциални търговски споразумения между някои държави, споразумения за създаване на зони за свободна търговия между някои държави и др.

Предполагаме подход към изграждане на ОЧИС

Декларираните цели, осъществените дейности и постигнатите резултати ми дават основание да предположа, че подходът към изграждане на ОЧИС като система може да се опише по следния начин. Първо, очертаване на границите на ОЧИС като регион: държави от Балканския полуостров, държави с излаз на Черно море и Кавказ. Второ, за основни елементи на системата се приемат 12-те държави (засега), както и потенциалните бизнес субекти в отделните страни (неизвестни точно, но предполагаеми). Трето, политическо, институ-

---

³ Вж. по-подробно Георгиева, Е., България в съвременна Европа, С., 2007, с. 35.

ционално, правно и организационно изграждане на ОЧИС. Четвърто, създаване на благоприятна среда, механизми и евентуално финансови ресурси за икономическо сътрудничество, т.е. за взаимодействие между елементите на системата.

Предполагам, че се очаква създадените предпоставки през посочените четири етапа да стимулират главните субекти на икономическото сътрудничество (фирми, мултинационални корпорации, общини (региони) и правителства) да инициират и осъществят конкретни мащабни проекти в приоритетните за ОЧИС области на двустранна и многостранна основа (петти етап). Шесто, когато връзките между съответните субекти от спорадични станат постоянни, тези субекти ще се превърнат в системообразуващи елементи. Същевременно ще се установи кои елементи на системата (ОЧИС) не играят системообразуваща роля и поради това не бива да потребяват ресурси на системата. Те могат да се държат в портфейла, ако имат шанс да се превърнат в системообразуващи елементи. По принцип е възможно някои от сегашните елементи на ОЧИС да не са в състояние или да не желаят да бъдат системообразуващи елементи на организацията и буквално да я „дърпат“ надолу. Ако целта е да се изгради здрава система, тези елементи би трябвало да се изключат от организацията. Когато системата е окончателно изградена, може да се постигне синергиен ефект от нейното функциониране (седми етап).

Необходими ли са промени в подхода?

Описаният подход е издържан, ако целта е ОЧИС да се изгради и функционира като система за икономическа интеграция между държавите от Черноморския регион. Ако целта е обикновено икономическо сътрудничество, ОЧИС може да бъде някакво образование с различни по сила и постоянство връзки между влизащите в нея елементи. Това обаче не е система в разгледания по-напред смисъл и затова не могат да бъдат поставяни и постигнати цели, характерни за икономическа интеграция, а даже и по-амбициозни цели на икономическото сътрудничество. Изводът е, че не бива да се допуска разрыв между поставяните цели и характеристиките и капацитета на ОЧИС за тяхното постигане. Моето усещане (не убеждение) е, че целите са по-

амбициозни от реалните възможности на ОЧИС да ги постигне при сегашното си състояние. Две от възможните решения са следните: първо, запазване на целите при въвеждане на промени в държавите членки и в организацията и второ, поставяне на по-скромни цели, съответстващи на характеристиките на държавите и организацията.

Осъществяването на промени (някъде – реформи) в държавите членки в контекста на черноморското икономическо сътрудничество изисква политическа воля, последователност, значителни ресурси и време. Известно е, че между държавите членки съществуват различия в много направления: икономически потенциал, степен на развитие на пазарното стопанство, политическа система, отговорности към други организации (напр. ЕС) и т.н. Нереалистично е да се очаква такова сближаване на характеристиките на държавите членки в близко бъдеще, което ще превърне ОЧИС в система за активно икономическо сътрудничество.

Това, което може да се случи по-бързо, е установяване на трайно сътрудничество между субекти от различни държави с адекватни на това сътрудничество характеристики. Става дума за подход, при който се „влиза“ в държавите, разглеждани досега като черни кутии, за да се открият подходящи и желаещи сътрудничество партньори: фирми, общини, регионални образувания и др. Формите на това сътрудничество са различни: създаване на смесени предприятия, субконтракторство, посредничество, създаване на производствени филиали, лицензионна дейност, търговия, сливания, съвместни научноизследователски проекти и др. Установяването на трайно сътрудничество на двустранна и многостранна основа ще играе все по-голяма системообразваща роля по отношение на ОЧИС и ще улеснява постигането на нейните цели. Досега усилията са били насочени главно към изграждане на институциите на ОЧИС, които можем да разглеждаме като управляващата подсистема. Сега е време да се промени приоритетът и усилията и ресурсите да се насочат към изграждане на управляваната подсистема, разбирана като съставена не толкова от държави, а от субекти, установили трайно сътрудничество в ниво проекти, производство и дейности. Сходни изводи и препоръки се срещат в редица публикации⁴. Тази идея изразява същината и на последната инициация

---

⁴ Георгиева, Е., Цит. съч., с. 48.; Информация за конференция „Проблеми и перс-

тива на Програмата на ООН за развитие (ПРООН)⁵. Тази програма е важна стъпка във вярната посока и би трябвало да получи много по-голяма финансова подкрепа от страните членки, ако те действително желаят да се постигнат конкретни резултати извън тези, свързани с говорене (сега бюджетът на програмата е 1,250 млн. евро).

Ако дейността на ОЧИС се ориентира в разгледаната по-напред посока, може да се отговори положително на поставения в началото въпрос, дали регионалният фактор (ОЧИС) играе положителна роля за създаване на благоприятен инвестиционен климат.

Смесените предприятия като конкретен механизъм на сътрудничество в региона

Създаването на смесени предприятия е един от механизмите, който може да бъде подпомогнат от ОЧИС. Помощта може да приеме различни форми: финансиране или извършване на маркетингови изследвания на пазарите в различни страни; осигуряване на информация за потенциални партньори, търсещи сътрудничество; финансиране на изследвания за разработване на рисковия профил на отделни региони, страни, пазари, браншове и др.

Смесеното (съвместното) предприятие (СП) е споразумение между две и повече страни (фирми) да работят заедно върху даден проект.

Предпоставките за такова споразумение са:

- взаимен интерес от проекта;
- възможност за обединяване на фондове, знания и умения под някаква форма;
- възможност за реален принос на всеки от партньорите за осъществяването на проекта;
- участие в печалбата, но и в загубите, т.е. съвместно поемане на риска.

пективи на развитието на сътрудничеството между страните от Югоизточна Европа в рамките на Организацията за черноморско икономическо сътрудничество”, – сп. „Икономическа мисъл”, бр. 6/2006; www.bta.bg (Юрактив, 27.04.2005).

⁵ Програма за насърчаване на търговията и инвестициите в Черноморския регион, 2007.

Смесеното предприятие обикновено се създава по повод конкретен проект, но ако се реализират множество проекти, може да се премине към по-трайно и всеобхватно сътрудничество от вида на производственото коопериране.

От гледна точка на управлението класическите смесени предприятия са от два типа:

- Самостоятелно новосъздадено смесено предприятие от двама или повече партньори.

Това предприятие е самостоятелна единица, взема решения самостоятелно, т.е. основателите му нямат роля във вземането на решенията.

- Смесено предприятие, в което единият от партньорите доминира, а другият е зависим.

В случая едната от фирмите родители доминира при вземане на решенията. Често тя създава мрежа от смесени предприятия и играе ролята на техен център (центра).

Основни мотиви за създаване на смесени предприятия

Голямото разнообразие от мотивационни фактори може да бъде обобщено в следните главни мотиви:

а) използване на свързани и допълващи технологии или изследователски техники;

б) увеличаване на основния капитал;

в) разпределяне на рисковете от създаване на предприятия за нови продукти или навлизане в нов географски пазар;

г) постигане на икономии от данъчно облагане;

д) преодоляване на импортни митнически бариери на чуждия национален и на международния пазар (квоти, такси), както и преодоляване на национални политически интереси и културни бариери;

е) разширяване на пазара и постигане на пазарна сила.

В допълнение към тези шест основни мотива може да се добави и създаването на смесени предприятия по юридически или политически причини.

Първият основен мотив за създаване на смесени предприятия, назован използване на свързани и допълващи технологии и изследователски техники, е най-често посочван като главна причина за създа-

ването на смесени предприятия за изследвания и внедряване. В такива дружества се включват фирми от различни отрасли или различни сегменти на един отрасъл за постигане на нови знания и технологии, които фирмите сами по себе си не притежават. По този начин смесените предприятия са важно средство за трансфер на технологии.

При съвременното развитие на индустрията фирмите независимо дали са малки или големи могат да се окажат не толкова големи, разглеждани спрямо конкретния проект, т.е. възможно е да нямат достатъчно капитал за предприемане на самостоятелна работа по проекта. Чрез обединение на ресурсите си с други фирми те могат да финансират по-лесно крупни индустриални проекти. Голямата стойност на изграждането на комплексни обекти в различните отрасли предполага изграждането на смесени предприятия, които да го осъществяват. Същевременно крупните фирми невинаги са заинтересовани от изграждането на структуроопределящи обекти. Затова често малки фирми се обединяват с оглед посрещането на големите инвестиционни разходи.

Третият мотив – за разпределение на рисковете, е в близка връзка с първия мотив. По този начин малките фирми поемат част от риска и разноските по организирането на смесени предприятия за изследвания и внедряване, използването на природните ресурси и разработването на комплексни инженерни проекти. Някои изследователски дейности могат да изискват големи инвестиции, които отделно взетата фирма не може да осигури без поемането на голям риск. На етапа на производството разпределението на рисковете може да е особено полезно, когато фирмата произвежда нов продукт или навлиза в нов географски пазар.

В отраслите, където може да се реализират икономии от данъчни преференции, солидно разпространение имат смесените предприятия от вертикален тип, образуващи технологична верига. Създаването на такива дружества може да се предпочете пред пълното обединение (сливане) поради възможността от намаляване на данъчните тежести. Същевременно смесеното предприятие може да се закрие при влошаване на данъчните условия.

Петият мотив е желанието на фирмите да преодолеят входните митнически бариери, създадени на местните продуктови пазари, особено във високонаситени пазари или в такива, защитени за търговия и ин-

вестиции чрез антиконкурентни митнически бариери. В допълнение могат да се посочат смесените предприятия, реализиращи износ. Навлизането на пазарите на някои страни в преход изисква преодоляване на национални, политически и културни бариери. Най-добре това става чрез смесени предприятия.

Шести мотив може да бъде необходимостта от навлизане в нови пазари или разширяване сегмента на съществуващите. Поради ред икономически и политически причини някои предприятия са загубили голяма част от вътрешния си пазар. Ето защо възможността за създаване на смесени предприятия с фирми, които са се установили трайно на международния пазар, е най-бързият и сигурен начин за оценяване на тези предприятия.

Създаването на смесени предприятия може да се мотивира и с желанието за избягване на реалната и потенциална конкуренция и за постигане на пазарна сила. Такава пазарна сила може да се прояви и в двете страни на търговската дейност – продажбите и покупките. Създаването на търговски смесени предприятия може да доведе до монополизирание на пазара. То може да служи и за лесно навлизане на местния пазар и преодоляване на местната конкуренция там. Трябва да се знае, че създаването на тези смесени предприятия трябва да е съобразено със специалните юридически актове, целящи ограничаване на монополизма.

И накрая по юридически и политически мотиви могат да се създадат смесени предприятия особено в страните, където местното участие е необходимо условие за създаването на такива дружества.

Недостатъци на смесените предприятия

а) Възможност за премахване или намаляване на реалната конкуренция между фирмите. Този недостатък се проявява, когато основващите СП фирми са от един и същ отрасъл, т.е. от един и същ продуктов пазар.

б) Възможност за ограничаване на регионалния пазар. Този недостатък може да се прояви, ако СП има монополно положение като доставчик, т.е. при обединяване на усилията на фирми по вертикала. То-

гава външните фирми могат да бъдат поставени в неизгодно положение по отношение обема и сроковете на доставките.

в) Намаляване на потенциалната конкуренция. Този ефект може да се получи, ако създаденото смесено предприятие е с мощност, близка до обема на пазара. Това може да откаже потенциално нови фирми да опитат навлизане в отрасъла, тъй като не могат да се възползват от ефекта от мащаба.

г) Ограничаване свободата на действие на партньорите и на потенциала им за получаване на печалба. Става дума за насочване на ресурси и мениджърски усилия и време към смесеното предприятие, които иначе биха се насочили към основната дейност на партньорите.

д) Възможност от пораждаване на сериозни конфликти между партньорите. Причините за това са различни:

- липса на симпатия;
- различна оценка за приноса на ресурсите, осигурявани от отделния партньор;
- различия в мненията за автономността на новата единица и влиянието на отделните партньори;
- различия в мненията, към стандартите на кой от партньорите да се придържат оперативните процедури, как да се контролират паричните потоци и как да се разпредели печалбата.

Риск при създаване на смесени предприятия

Внимателният анализ на различните аспекти на риска е важна предпоставка за успеха на бъдещото СП. Тук ще посочим само тези, които са специфични при създаване и функциониране на смесените предприятия.

Политическият риск се определя като възможни загуби на предприятието поради политическата ситуация в страната и дейността на правителството: военни действия, стачки, национализация, неблагоприятни промени в данъчното законодателство, неизпълнение на поети преди задължения от новото правителство и др.

Юридическият аспект на риска се свързва с опасността законите в съответната страна да не уреждат точно виновността, юрисдикцията, процесуалността, принудителността, арбитража и др.

Имуществените рискове са свързани с вероятната загуба на имущество поради кражби, диверсии, пренапрежение на техническите системи и др.

Производствените рискове са свързани с вероятността от загуби в производството поради ниска квалификация на персонала, неспазване на технологичната дисциплина, неуспешно внедряване на новата техника и технология и др.

Обект на проучване би следвало да бъдат и някои финансови рискове, а именно: инфлационен риск (обезценяване на номиналните приходи от продажби от гледна точка на покупателната способност); дефлационен риск (загуби на доход поради намаляване на продажните цени); валутен риск (възможни загуби поради промяна на курса на едни валути към други); риск от пропуснат доход поради неосъществяване на някои необходими за бизнеса действия – застраховане, инвестиране, хеджиране и др.

Технологичният риск се свързва с опасността новите технологии да не са обвързани със сегашните процеси, опит и квалификация на другия партньор и поради това да не създадат очакваните конкурентни предимства на СП.

Някои рискове, познати в по-развитите икономики, може да са нови за някои страни в преход и да не им се обръща достатъчно внимание. Такъв е рискът дейността на СП да наруши защитени от закона права на трети лица в зоната на площадката на предприятието и около нея (напр. обгазяване на населението), при използване на продукцията на предприятието и на транспортните средства и др. Нов може да бъде и рискът да не се защити търговската марка на СП, т.е. да не се изпълни отговорността пред клиентите, че получават продукт или услуга с обещаното качество и автентичност.

Обект на внимание би следвало да бъдат и някои нови за всички страни рискове: рискове, свързани с използването на интернет, риск от загуба на личностна идентификация (мошеничества с дебитни и кредитни карти), риск от прилагане на нов тип тероризъм и др.

Не е за подценяване и национално-културният аспект на риска. Известно е, че поведението на хората в рискова ситуация зависи от тяхната националност и от културата на обществото, в което работят.

Анализът на риска е важен тъй като според някои изследвания около 30 % от СП се ликвидират или драстично преобразуват, като

преминават към единия партньор или контролът преминава от едни в други ръце. Загубите при ликвидация на СП за някои от партньорите са твърде големи.

Проблеми на управлението на смесените предприятия

При съвместно управляваните смесени предприятия и двамата партньори осигуряват функционалния персонал (мениджърите), и двамата имат свои представители в борда на директорите, който реално взема важни решения. Този тип управление е характерен за работващата индустрия, където единият партньор осигурява технологията, а другият – познанията си за местния пазар.

Управлението на СП от доминиращ партньор е сходно с управлението на дъщерна фирма или филиал. Доминиращият партньор подбира целия функционален персонал (мениджърите). Макар в борда на директорите да има представители и на двамата партньори, заседанията му са повече церемониални. По същество оперативните и стратегическите решения се вземат от мениджърите – представители на доминиращия партньор.

Кога смесените предприятия, управлявани от доминиращ партньор, функционират добре?

Сравнението между двата типа управление се свежда до въпроса: дали допълнителните изгоди от това да имаш партньор, който да помага в управлението на бизнеса, тежат повече от отрицателните страни на такова управление?

Това, че размерът и видът на помощта на партньора се променят във времето, затруднява избора. Обикновено един мениджър ще се нуждае от мениджърския опит на партньора в областта на технологията или въпросите на пазара. Но скоро той научава достатъчно и не се нуждае от помощ. Разбира се, ако технологията или пазарните условия се променят често, ще има непрекъсната нужда от помощта на партньори.

Много фирми предпочитат да започнат със съвместно управление, което по-късно превръщат в управление от доминиращ партньор. Но този преход е труден, когато и двамата партньори са научили добре как да управляват бизнеса.

Управлението от доминиращ партньор е за предпочитане, когато партньорът е избран по причини извън управленските, а именно:

- финансова опора;
- достъп до ресурсите;
- притежание на патентни;
- партньорът ще купува големи количества от произвежданата продукция.

Смесените предприятия с този тип управление са подходящи, когато вземането на партньор се прави поради натиска на местното правителство. В тази ситуация чуждите фирми предпочитат да намерят пасивен местен партньор (фирма), която:

- няма знания за продукта;
- съгласен е да бъде пасивен инвеститор, т.е. да възприема своето участие като инвестиции с приемливо равнище на риск и възвръщаемост;
- не е държавна фирма или такава, контролирана от държавата.

Пасивният партньор, който може да осигурява значителна част от парите или важна технология за СП, но върху които ще упражнява слаб контрол, трябва да вярва в компетентността и лоялността на доминиращия родител на смесеното предприятие.

Кога да се използва съвместно управление?

Съвместното управление е от решаващо значение в случаите, когато е необходимо обединяване на мениджърските усилия и на двамата партньори продължително време.

Като се има предвид, че в случая бордът на директорите трябва да е творещ и решаващ орган, автономността (самостоятелността по отношение намесата на родителите) на мениджърите играе голяма роля за успеха на СП.

Опитни мениджъри твърдят, че за всяко рисково начинание критичният фактор за успех е “постигане на успех рано”.

Това дава добри основания и свобода на мениджъра, когато нещата тръгнат назад, да търси помощ от родителите на СП, ако това е необходимо, вместо да чака да му гласуват доверие.

Влошаването на функционирането на съвместно управляваното СП изисква всеки партньор да бъде ангажиран в по-висока степен с детайлите на бизнеса. Това намалява независимостта на управляващия мениджър, разстройва и забавя процеса на вземане на решение и влошава резултатите от работата на СП.

В подобни ситуации нито един от партньорите не е склонен да се довери на знанията и опита на другия партньор. Затова решенията се вземат трудно, а управляващият мениджър играе посредническа роля.

Оказва се, че е нужна проява на силна воля от страна на фирмата родител да не се намесва в работата на СП, когато то не работи добре.

Разгледаните проблеми при използването на един от конкретните механизми за икономическо сътрудничество в региона (смесени предприятия) показват, че ОЧИС може да играе положителна и съществена роля за преодоляване на бариерите пред инвестициите на равнище проекти и предприятия. Това не би могло да стане обаче без преразглеждане на досегашните приоритети, механизми и форми на работа.

Литература

1. Вяткин, В. Н., И. В. Вяткин, В. А. Гамза, Ю. Ю. Екатеринославский, Дж. Дж. Немптон, Риск – мениджмент, М., 2003.
2. Георгиева, Е., България в съвременна Европа, С., 2007.
3. Сп. „Икономическа мисъл”, бр. 6/2006 (Информация за конференция „Проблеми и перспективи на развитието на сътрудничеството между страните от Югоизточна Европа в рамките на Организацията за черноморско икономическо сътрудничество).
4. Black Sea Trade and Investment Promotion Programme (Програма за насърчаване на търговията и инвестициите в Черноморския регион), UNDP, 2007.
5. www.bta.bg (ЮОрактив, 27.04.2005).
6. www.nest-agency.com/jointvent_bg.htm

ИМА ЛИ СИНЕРГИЯ МЕЖДУ ОРГАНИЗАЦИЯТА ЗА ЧЕРНОМОРСКО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО, ЧЕРНОМОРСКОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ И БЪЛГАРСКИТЕ ПРИОРИТЕТИ?

Теодора Борисова,
д-р Калоян Симеонов, МС

При подготовката и провеждането на първата по рода си среща на високо равнище между представители на Европейската комисия и външните министри на страните от Черноморския регион на 14 февруари 2008 г. в Киев дискусиите за по-нататъшното сътрудничество в региона и бъдещата му роля в цялостната стратегия на развитие на външните отношения и в частност в политиката на съседство на Европейския съюз (ЕС) придобиха нови измерения. В коментар за “EU Observer”⁶ Фабрицио Тасинари, дългогодишен изследовател на региона, определя срещата като решаваща за дългоочакваното начало на политиката на ЕС към Черноморието. Основен момент, който трябва да се подчертае, на срещата според него е да се открие важноста на региона за ЕС, като му се придаде своеобразно търговско качество или марка подобно на другите регионални измерения на външната политиката на ЕС.⁷ Българските очаквания за резултатите от срещата също бяха високи. Отделено бе специално внимание на най-важния политически документ, формулиращ приоритетите на правителствената политика за 2008 г. – Годишната програма за участието на Република България в процеса на вземане на решения на Европейския

---

⁶ „Sailing at the Black sea at last”, Fabrizio Tassinari, <http://euobserver.com/24/25615>; 07.02.2008: “EU will finally kick off its new Black Sea policy.”

⁷ Евросредиземноморското партньорство, Северното измерение, отношенията със страните от Африканския, Карибския и Тихоокеанския басейн (АСР страни) или от Азия и Латинска Америка (АЛА страни).

съюз⁸, което определя голямото значение на Черноморието за развитието на външната политика на страната.

С настоящото изследване ще се опитаме да отговорим именно на въпроса, кои са приоритетните за страната области на сътрудничество в региона и как ще спомогне политиката на България за надграждането на регионалното измерение, за „доближаването“ на Черноморието към ЕС. Ще се стремим да изясним в какво се състои новата инициатива за сътрудничество на Съюза с региона – Черноморската синергия⁹, и по какъв начин тя следва да подсили и надгради текущия процес на взаимодействие. Сравнителният анализ на направленията на сътрудничество на Организацията за черноморско икономическо сътрудничество (ОЧИС) и Черноморското взаимодействие ще представи ясна картина на усилията на ЕС за подобряване на партньорството в региона. Проследяването на българския подход и конкретните инициативи в отделните сфери пък ще очертае приоритетните оси на действие и съответно приноса на страната за постигане на целите, определени от Синергията.

1. ОЧИС: основа на съществуващото сътрудничество и главен партньор на ЕС

Необходимостта от развитие на черноморското регионално измерение на Европейската политика на съседство (ЕПС) се появява с присъединяването на България и Румъния към Европейския съюз. „Съпил“ на брега на Черно море, ЕС съзнателно се дистанцира от обичайната политика на налагане на нови структурни образувания, които да способстват диалога с региона. По този начин Съюзът се

---

⁸ „Българската страна отделя голямо значение на инициативата на ЕК за организиране на среща на високо равнище, посветена на Черноморската синергия, на 14 февруари 2008 г. в Киев, която се очаква да даде практически резултати и да доведе до конкретни предложения за по-нататъшното развитие на сътрудничеството в Черно море.”;

http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0037&n=000059&g=#_Тoc188432795;
01 февруари 2008.

⁹ “Черноморско взаимодействие – нова инициатива за регионално сътрудничество”, Съобщение на Комисията до Съвета и Европейския парламент, Брюксел, 11.04.2007 г. *COM (2007) 160 окончателен*.

придържа към установената практика на „съвместна собственост“¹⁰ – словосъчетание, което на езика на Общността се отнася до споделяне отговорността за развитие на определена местност от държавите в нея. Още повече, че вече има изградени рамки на отношения с отделните страни в Черноморието – предприсъединителната стратегия за Турция, стратегическото партньорство с Русия, регионалната насока на развитие посредством ЕПС и отношенията с новоприсъединилите се държави членки, от които се очаква да имат водеща роля при определяне рамката на сътрудничество на ЕС с региона. Необходимо е допълване на тези политики чрез фокусиране политическото внимание на регионално равнище за постигането на общи цели от взаимен интерес за страните в Черноморския басейн.

Най-удачна основа за координационния характер на политиката на ЕС в региона е Организацията за черноморско икономическо сътрудничество, която от 1999 г. е пълноправна международна регионална икономическа организация на страните от Черноморския регион. Юридическо основание за регионализирането на политиката на ЕС посредством ОЧИС е полученият през 2007 г. статут на наблюдател от Европейската комисия, което е още едно свидетелство за постепенното активизиране на диалога между двете организации. Установяването на по-тесни контакти с регионалните партньори и по-конкретно с ОЧИС е основен приоритет за ЕС, като организацията неслучайно е определена за главен партньор на Съюза в региона. Тя представлява удобен регионален отговор на необходимостта от едновременно надграждане над съществуващите политически структури и обхващане на всички заинтересувани от развитието на областта партньори.

Сътрудничеството между двете организации цели последователно и устойчиво развитие на взаимоотношенията на хоризонтално равнище, т.е. между партньорите в региона, както и обединяване на усилията по вертикала на местните актьори с ЕС. Именно взаимодействието между двата протичащи процеса – единия, иницииран на регионално равнище посредством ОЧИС, и другия, базиран на новия под-

---

¹⁰ „joint ownership” – политика за окуражаване на местни структури, които да поемат инициатива за развитието на конкретен регион, залегнала в стратегията на външните отношения на ЕС със страните – кандидатки за членство, от Западните Балкани, страните от ЕПС и др.

ход на ЕС, е решаващо за бъдещото развитие на региона и за превръщането му в зона за стабилност и просперитет.

Стремежът към обединяване на усилията на регионалните партньори не е случаен – широкият спектър от области на регионално сътрудничество, координирани от ОЧИС, до голяма степен се припокрива от тематичните измерения на Черноморската синергия¹¹. Тя се концентрира върху общите приоритети, като осигурява рамка за по-добро управление и координация между отделните секторни политики. Определянето на съвместни сфери на сътрудничество е в основата на диалога между двете организации. Насочването на вниманието към конкретни области способства за постигане на новите цели, определени от присъствието на ЕС в региона.

2. „Основни сфери на сътрудничество” – сравнителен анализ на програмите на ЕС и ОЧИС

ОЧИС подпомага регионалното сътрудничество в широка гама от области – търговия, инвестиции, транспорт, околна среда, образование, земеделие, туризъм и др. Независимо от това скромният обем на изпълнение на заложените цели за последните 16 години¹² подчертава характера на организацията на междудържавен форум, генериращ идеи, а не на инструмент за реализиране на регионални проекти. Несъответствието между заложените приоритети и степента на изпълнението им е отбелязано и в Икономическия дневен ред¹³ на ОЧИС. Така необходимата реформа, която цели постигането на по-голяма ефективност и справяне с бюрократичния характер на организацията, може да се повлияе положително от експертния опит на Европейс-

---

¹¹ Черноморската синергия, каквото е официалното наименование на новата инициатива на Европейската комисия, е назована именно така, а не „политика” поради факта на обединяването на различни политики в един документ и стремежа да се обхванат всички черноморски държави за съвместното постигане на целите в така изброените сфери на взаимодействие.

¹² Организацията е създадена през 1992 г. по инициатива на Турция.

¹³ BSEC Economic Agenda for the future towards a more consolidated, effective and viable BSEC partnership; http://www.bsec-organization.org/main.aspx?ID=BSEC_Economic_Agenda, 11.02.2007; по-долу назоваван за улеснение – „Дневен ред” или „Програма за икономическо развитие”.

ката комисия в тази насока. Като наблюдател Комисията може да участва и в изготвянето и последващото изпълнение на проекти, което е още една възможност за организацията да почерпи от опыта на институциите.

Освен сътрудничеството за реформиране на самата организация ЕС може да ѝ повлияе по отношение на сферите на дейност, които са заложиени в план-програмата за икономическото ѝ развитие. Всъщност от 10 специфични сектора на сътрудничество, описани в първата част на Дневния ред: „Ускоряване на икономическото сътрудничество и постигане на устойчиво развитие”, три основни области не фигурират в Синергията, а това са именно: туризъм, селскостопанско развитие и телекомуникации. Имайки предвид значението на селското стопанство за региона, където този сектор заема 11 % от БВП и 20 % от работната сила¹⁴, взаимодействието с ЕС за развитието му е от голямо значение. Съдействието от страна на Съюза е решаващо, що се отнася до туризма, който е едно от най-обещаващите полета на сътрудничество между страните – членки на ОЧИС, както и до телекомуникациите, чието развитие има съществено значение за включването на телекомуникационната инфраструктура на региона в тази на трансевропейските мрежи.

От друга страна, според някои автори списъкът на включените в Синергията тринадесет области на сътрудничество е значително подълъг от необходимото¹⁵. Документът е критикуван, че си поставя амбициозни задачи в редица обширни области, което предполага незадоволително изпълнение. Стремещт да се съпоставят по важност и обобщат в един документ цели като разрешаването на „замразените” конфликти в Грузия, Молдова и между Армения и Азербайджан, развитието на демокрацията и подобряването на управлението ѝ, както и проблеми на заетостта и регионалното развитие, е поставен под съмнение. Всъщност „замразените конфликти” и „регионалното развитие” са области, директно свързани с външната политика на ЕС, като

---

¹⁴ BSEC Economic Agenda for the future towards a more consolidated, effective and viable BSEC partnership;

http://www.bsec-organization.org/main.aspx?ID=BSEC_Economic_Agenda, 11.02.2007; по-долу назоваван за улеснение – „Дневен ред” или „Програма за икономическо развитие”.

¹⁵ Fabrizio Tassinari, *Op. cit.* „The list of priorities is a bit on the long side...”.

по този начин Съюзът прокара целите от Лисабон и Гьотеборг, както и желанието за по-активна роля при разрешаване на регионалните проблеми. Оттук липсата им в Програмата за икономическо развитие на ОЧИС е лесно разбираема. Присъствието и в двата документа обаче на сфери като заетост и социална политика, които не са от първостепенно значение за международното сътрудничество в региона, може да понижи ефективността и да размие фокуса на сътрудничеството.

В общи линии както План-програмата на ОЧИС, така и Синергията могат да се определят като прекалено предпазливи при формулирането на конкретни проекти и инициативи. ЕС се придържа към съществуващата действителност в региона, като стратегията му е по-скоро „реактивна”, отколкото „проактивна”. Независимо от широко прокламирания „подход, насочен към изпълнението”¹⁶ на ОЧИС, считан за негово основно предимство и мотив за превръщането на организацията в основен партньор на ЕС, както и понастоящем изграждащите се два мащабни проекта¹⁷, липсата на реализиране на конкретни инициативи с регионално значение е причина ЕС да не разчита изцяло на организацията за реализирането на политиката си в региона¹⁸.

3. Българското виждане за черноморското икономическо сътрудничество

За разлика от резервите на ЕС българската страна счита партньорството между Съюза и ОЧИС за най-добрата възможна институционална форма на сътрудничество¹⁹. Като държава – членка на ЕС и едновременно на ОЧИС, България допринася активно за повишаване

---

¹⁶BSEC Economic Agenda: ... “the main goal of the new agenda is to strengthen, through a project based approach, collaboration in the existing fields...”

¹⁷ За изграждане на магистрален пръстен около Черно море и развитие на транспортните връзки между пристанищните градове.

¹⁸ „Europe on the Black Sea Shore – opportunities and challenges for Bulgaria” BECSA edition 2007 г., Krassimir Nikolov: “Black Sea Regional Cooperation and Bulgaria: Context, Concepts and Actors”, p. 67.

¹⁹ *Ibid*; Калфин, Ивайло, Bulgaria’s participation in the Black Sea Dimension of Europe’s Foreign Policy, с. 17, с. 88.

значението на черноморското измерение в общата външна политика на Съюза и за формиране на цялостния подход към региона. Задълбочените познания за Черноморието позволяват на страната да играе по-значителна роля при определянето на стратегията на ЕС и параметрите на сътрудничество между двете организации.

Най-общо политиката на страната е насочена към използване на преимуществата на секторните политики, като многостранните ѝ интереси предопределят и ключовата ѝ роля в редица сфери на сътрудничеството. Основните цели на политиката в региона са определени по следния начин в политическия документ, изпратен до Европейската комисия и до германското председателство на ЕС във връзка с приноса на страната за съставянето на „Черноморската синергия“²⁰:

„- гарантиране на националната сигурност на страната и външната граница на ЕС чрез поддържане на стабилна европейска среда в региона;

- постигане на оптимални условия за развитието на българската икономика чрез разширяване на сътрудничеството в Черноморския регион на двустранна и регионална основа;

- реализация на проекти в секторите, които са дефинирани като приоритетни от страните в региона и имат цялостно въздействие върху ЕС.”

Според външния министър двата главни приоритета на българската политика в Черноморския регион са именно сътрудничество и стабилизация, които страната следва да постигне чрез активно участие в изработването на определени програми и инициативи. Конкретните области, които представляват интерес за страната, се препокриват със стратегическите цели както на ОЧИС, така и на Синергията и включват:

- Засилване на енергийните партньорства в региона. Нарастващото значение на Черноморието при формулирането на новата енергийна политика на ЕС предполага засилено участие на страната в диалога между Съюза и енергопроизводителите (Русия, Централна Азия и страните от Каспийския регион) и посредническа роля при осигуряване на транзита на енергоресурси до европейския пазар. „Българската страна подкрепя създаването на Паневропейска енергийна общност, в

---

²⁰ *Ibid*; Policy Paper, prepared at the Bulgarian Ministry of Foreign Affairs, “Bulgaria’s Approach to Strengthening Stability and Cooperation in the Black Sea Region”, p. 87.

чиято основа е Енергийната общност на ЕС със страните от ЮИЕ”²¹. Стратегическо значение за България има реализацията на проекти като „Набуко” – за изграждане на газопреносен тръбопровод, свързващ Каспийски/Близкоизточен регион с ЕС, със срок за изпълнение до 2011 г.; петролопроводите „Бургас-Александруполис” и АМВО²², целящи заобикаляне на Босфора и Дарданелите и представляващи алтернатива за пренос на суров петрол от Русия и Каспийския регион до средиземноморските пазари и др.

- Насърчаване транспортните връзки между Черноморските държави. Това е друго направление, представляващо засилен интерес за страната. Освен посредник при енергийния транзит България би могла да играе роля на свързващо звено между речния транспорт по Дунав и морския в Черно море, а оттам – с Азия. „Връзката Дунав – Черно море или в посока север-юг е от съществено значение за страната”²³. Конкретните инициативи, предложени от българската страна в тази насока, са свързани с реализиране на проекти за развитие на интермодалните превози²⁴, изграждане на морски магистрали и засилване сигурността на корабоплаването в региона. Проектите относно безопасността и сигурността на пристанищата са свързани с друга стратегическа цел на страната в региона.

- Охрана и контрол на външните граници на ЕС. Трансграничният контрол е основна цел на Граничния координационен и информационен център за черноморско сътрудничество. Центърът, със седалище в Бургас, подпомага обмяната на информация за незаконни дейности между бреговете охранявани на черноморските държави. Тъй като недостатъчният граничен контрол е основна причина за наличието на незаконна миграция и организирана престъпност, българската страна се стреми да допринесе за подобряването на трансграничната координация и сътрудничеството при охраната на външните граници и за

---

²¹ *Ibid*; Policy Paper, prepared at the Bulgarian Ministry of Foreign Affairs, “Bulgaria’s Approach to Strengthening Stability and Cooperation in the Black Sea Region”, p. 90.

²² Предвижда се проектът да се изгради от корпорация „Albanian Macedonian Bulgarian Oil” (АМВО), регистрирана в САЩ.

²³ Калфин, Ивайло, *Op. cit.*, с. 20.

²⁴ През 2006 г. България се присъедини към една от основните програми на ЕС за развитие на интермодалния транспорт – Марко Поло II, целяща пренасочване на товарните превози от пътния към морския, железопътния и речния транспорт.

повишаването на ефективността на информационния обмен между националните гранични координационни центрове на черноморските държави.

Политическият документ, съдържащ приноса на страната за съставянето на Черноморската синергия, набелязва още 2 области, които са от стратегическо значение за страната и определят приоритетите на българската политика в региона в сферата на околната среда и рибарството и аквакултурите. Изброяването на конкретни области на действие обаче не означава пренебрегване на националните интереси в другите направления, обхванати от Икономическата програма на ОЧИС или от Черноморската синергия на ЕС. Създаването на ефективно и конкурентно земеделие при използване на схемите за директни помощи в съответствие с Общата селскостопанска политика на ЕС е приоритет за страната. Важен момент е и развитието на туризма в региона, наследник на богато културно и историческо наследство. Туризмът би способствал за промяна на исторически наложени стереотипи, които представят както Черноморския, така и целия Балкански регион като най-слабо развити региони на Европа. От друга страна, заложените в Синергията амбициозни цели, включващи както разрешаването на „замразените конфликти“, така и постигането на демократично и добро управление, биха подпомогнали затвърждаването на ролята на България като източник на стабилност и сигурност в областта.

Тласък на развитието на региона като цяло е даден от присъединяването на България и Румъния към ЕС, когато „финансирането по регионалната политика на ЕС стана достъпно за страни от Черноморието“²⁵. Финансовата помощ, отпускана по линия на Инструмента за европейско съседство и партньорство²⁶, и предложената инициатива – Инструмент за инвестиции в рамките на ЕПС²⁷, ще допринесат за подобряване на конкурентната среда в региона и за подпомагане на инвестиционни и инфраструктурни проекти.

---

²⁵ „Черноморско взаимодействие – нова инициатива за регионално сътрудничество“, *Op. cit.*, с. 9.

²⁶ ИЕСП – финансовият инструмент на ЕПС.

²⁷ Neighborhood Investment Facility, предложен от Европейската комисия в края на 2006 г. за подпомагане на инфраструктурни и екологични проекти.

Страната би могла да допринесе и за развитието на диалога на регионално равнище между ЕС и ОЧИС, като независимо от предпазливия подход на Съюза при предлагането на политически формати на сътрудничество стане инициатор на редовни министерски срещи между представители на ЕС и държави – членки на ОЧИС.

4. Заключение

Независимо от критиките, отправени към новата инициатива на ЕС – Черноморското взаимодействие, които отразяват желанието на регионалните актьори за по-активно „включване“ от страна на Съюза, може да се твърди, че Синергията има потенциал да подобри регионалното партньорство. Подходящо свидетелство за това е „трансформиращата“ сила на ЕПС, която, въпреки че е разработена едва към 2004 г., вече дава резултати. Поставяйки на приоритетно място засилването на сътрудничеството чрез развитие на демокрацията, спазването на човешките права и доброто управление, ЕС се стреми да превърне страните от региона в стабилни легитимни държави. Плодовете на черноморската политика обаче ще станат явни едва след няколко години на прилагане на „подхода, насочен към изпълнението.“

Българската страна също полага усилия за доближаване на региона до ЕС. Тя има съществен принос за разпространяването на стандартите и политиките на Съюза сред страните от Черноморието. Конкретните програми и инициативи, които определят приоритетните за страната сфери на действие, повишават и нейната роля за постигане на целите, поставени от ЕС в региона.

ЗНАЧЕНИЕТО НА ЧЕРНОМОРСКАТА СИНЕРГИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ И РЕГИОНА

Александър Бакалов, МВНР

Началото

Независимо от богатия опит на Европейския съюз при формулирането и провеждането на политиката на съседство (северно и южно измерение) интересът към Черноморския регион има значително по-кратка история. От множеството фактори два са определящи за новия интерес на ЕС към региона: превръщането на Черно море във външна граница на Съюза с членството на България и Румъния и стартирането на дебата за изграждане на интегрирана морска политика на Съюза. Комплексният характер на тези два фактора налага нова концепция на взаимоотношения на ЕС със страните от Черноморския басейн и отвъд него.

Логичен е въпросът за провежданите до момента политики на ЕС по отношение на същите тези субекти от региона, а именно:

- политика на разширяване с Турция;
- политика на съседство с Грузия, Армения, Азербайджан, Молдова, Украйна;
- стратегическо партньорство с Русия;
- секторни инициативи (ТРАСЕКА, ИНОГЕЙТ, Баку инициативите);
- дейности по ОВППС и ЕПСО – специални представители, гранични мисии.

На пръв поглед това в никакъв случай не показва липса на присъствие, а напротив – сериозна ангажираност в региона от страна на ЕС. Всъщност тези многобройни политики се развиват до голяма степен поотделно, имат свой собствен дневен ред и темп на напредък. Те представляват подход на постепенно “европеизиране” на региона и разширяване на обхвата на нормите и ценностите на ЕС. Това, което липсваше досега, бе един регионален елемент на политиките на ЕС в

региона, който да адресира именно проблемите, общи за всички държави от Черноморския регион, които не биха могли да бъдат решени единствено на двустранна основа. Подобен регионален елемент вече присъства и в Средиземно, и в Балтийско море – и въпреки че през последното десетилетие ЕС се разшири най-вече на изток, Черно море остана в известна степен извън приоритетите на Съюза.

Една от причините за това е сложната обстановка в самия регион. Налице са множество двустранни проблеми между самите държави, както и конфликти в Приднестровието, Абхазия, Южна Осетия, Нагорни Карабах и Чечня. Черноморският регион е важен път за нелегална миграция и трафик на хора и стоки. Състоянието на околната среда също е част от новите заплахи за сигурността. Същевременно Черно море е важен транспортен и енергиен коридор със сериозен потенциал за развитие. Като цяло през последните години ЕС бе донякъде дистанциран от региона, като приоритет бяха двустранните политики със страните.

С приемането на България и Румъния ЕС официално стана част от региона и постепенно започна изработването на политика, която да адресира основните предизвикателства и проблеми на регионално равнище. След комуникацията на Европейската комисия в края на 2006 г. германското председателство изигра решаваща роля в тази насока, поставяйки Черноморския регион като един от приоритетите на “новата Ostpolitik”, която Германия се стремеше да осъществи. Другите два нейни компонента бяха отношенията с Русия и с региона на Централна Азия. Друг фактор бе и формирането на Европейската политика за съседство (ЕПС) и най-вече нейното източно измерение.

Черноморската синергия е именно опит за регионално измерение на политиката за съседство, което да обхваща и Русия и Турция. Целта според Комисията е да се създаде рамка на сътрудничество, която да не налага създаването на нови институции, а да улесни координацията между съществуващите политики и програми на ЕС и взаимодействието с регионалните организации. Развитието на ЕПС през последната година е ясен индикатор за желанието на ЕС да развие допълнително отношенията си със съседите, като Черноморската синергия неизбежно присъства като един от важните регионални компоненти на тези отношения.

Ясни са и приоритетните сектори, към които ще бъде насочена Синергията – енергетика, транспорт, околна среда, трансгранично сътрудничество, борба с организираната престъпност и т.н. При иниципирането на конкретни дейности в тези направления ЕС е изправен пред две основни предизвикателства. Първото е да “свърже” самите сектори, а не да ги разглежда поотделно. Пример за това са транспортът и околната среда, които неизбежно имат общи проблеми, нуждаещи се от общи решения. Това е подходът на новата морска политика на Съюза, която предстои да влезе в сила – холистичен поглед към моретата и океаните с цел подобряване на връзките между отделните сектори и търсене на комплексни отговори на проблемите.

Финансирането на Синергията ще бъде едно от сериозните предизвикателства пред успешното ѝ функциониране. То ще се осъществява главно чрез новия финансов инструмент на Европейската политика за съседство (който покрива и Русия) – Европейския инструмент за съседство и партньорство (ENPI, с бюджет от 12 милиарда евро за периода 2007 – 2013 г.), Черноморската програма за трансгранично сътрудничество (която е с бюджет от 17 милиона евро за периода 2007 – 2013 г. и е предвидена главно за местни дейности и гражданско общество) и Инвестиционния фонд за съседство (с цел привличане на допълнително финансиране от международни финансови институции и страни – членки на ЕС, по приоритетни сектори).

На 14 февруари 2008 г. в Киев със среща на външните министри на страните от ЕС и Черноморския регион бе отбелязано официалното начало на Синергията. В съвместната декларация пролича желанието на страните да преминат към практическа реализация на Синергията чрез конкретни секторни проекти и стартиране на т.нар. “партньорства”, които обединяват финансиране от финансови институции, страни – членки на ЕС, и други донори при реализацията на подобни проекти.

Черноморската синергия и регионът

Както беше споменато, ЕС провежда редица политики в Черноморския регион – досега на двустранно равнище. Черноморската синергия дава възможност за разглеждане на редица сфери, които са от

общ интерес за страните – енергетика, транспорт, околна среда, борба с организираната престъпност и т.н. Това е първото предимство на новата регионална инициатива – възможността за намиране на връзки между отделните политики именно по отношение на тези сфери.

Второто предимство е засилването на отношенията между ЕС и регионалните организации, най-вече Организацията за черноморско икономическо сътрудничество (ЧИС). Още в комуникацията на Европейската комисия от 1997 г. се споменава за възможността за установяване на активни връзки между двете организации, но през следващите години те се органичават почти единствено до няколко проекта в областта на науката и технологиите.

С приемането на още две страни – членки на ЧИС, в ЕС (до 2007 г. единствено Гърция членува и в двете организации) ситуацията се променя и на срещата по случай 15-годишнината от създаването на ЧИС Европейската комисия получава статут на наблюдател. ЧИС провежда и министерска среща непосредствено преди старта на Черноморската синергия през февруари т.г. в Киев, с което цели да покаже, че продължава да бъде ключова регионална организация в Черно море.

Паралелно с това в ЧИС тече процес на вътрешни реформи, ориентиран към засилване на икономическата роля на организацията и реализацията на проекти. Засега два от тях привличат по-сериозно внимание – изграждането на морски магистрала (т.е. транспортни връзки между пристанищата) и Черноморския магистрален пръстен. Създадена бе и временна работна група за отношенията ЧИС – ЕС, която детайлно да развие механизма на сътрудничество и да определи приоритетните сфери за двете организации. ЧИС е важна за ЕС и поради факта, че събира “на една маса” страни, които рядко имат официални контакти помежду си или даже са в открит конфликт. От своя страна ЧИС би могла да стимулира ЕС към по-активна политика по важни за региона проблеми, като свободното движение на хора и търговията.

Добрите отношения на ЕС с ЧИС имат и още едно индиректно предимство – ангажирането на Русия и Турция в Черноморската синергия. Както бе споменато, Синергията е определена като регионален елемент на Европейската политика за съседство, който обхваща и тези две държави. Иницирането на съвместни проекти и инициативи на ЕС и ЧИС би придало практическо измерение на това желание на

ЕС да обедини всички страни от Черноморския регион. Същевременно това би дало възможност за ангажиране на Русия в конкретни сектори и с конкретни дейности, допринасяйки за успешното сътрудничество с Москва в сегашния сложен момент на отношенията ЕС – Русия.

Разбира се, ЧИС е най-развитата, но не и единствената регионална организация. Комисията за опазване на Черно море от замърсяване е пример за друг важен актьор по отношение на околната среда, към който Европейската комисия проявява интерес. Именно обединяването на усилията на регионалните инициативи, страните членки и ЕК е в основата на споменатите по-горе секторни “партньорства” по модела на Северното измерение, в рамките на които се реализират множество проекти.

Връзката на Черно море със съседни региони като Дунавския басейн, Централна Азия и Близкия Изток е още едно предимство, което Черноморската синергия би могла да донесе. Един от основните сектори в тази насока е околната среда, особено по отношение на Дунав – най-големия замърсител на Черно море. През ноември 2007 г. в София се проведе конференция, чиято цел бяха идентифицирането на общите проблеми и приоритети за Дунавския и Черноморския регион и търсенето на начини за съвместното им решаване. Един възможен отговор е хармонизирането на дейностите на регионалните инициативи в съседните региони, които често се припокриват и дублират.

Черноморската синергия и България

Един от безспорните приоритети на външната политика на България е сътрудничеството в Черноморския регион. След стартирането на Черноморската синергия страната има възможност да реализира този приоритет и в рамките на ЕС. В този случай особено важно е сътрудничеството с другите държави членки, заинтересовани от региона и от източното измерение на политиките на ЕС като цяло – Румъния и Гърция, Германия, държавите от Централна Европа и Прибалтика. За разлика от Средиземно море, където присъстват големи страни, като Испания, Франция и Италия, със сериозен потенциал да вли-

яят върху политиките на Съюза спрямо съседните страни, по границите на Черно море в момента са само двете най-нови страни членки, които тепърва ще се ориентират в дневния ред на ЕС и ще адаптират цялостната си политика към неговото функциониране.

България бе една от страните, които активно участваха във формирането на Синергията. Това бе добра възможност нашата страна от самото начало да изгради политика, която е от ключово значение за нея, като лансира приоритети и определя сектори на сътрудничество. Предстои това влияние да бъде развито на практика чрез проекти и инициативи, които да бъдат реализирани в рамките на Синергията.

Синергията предоставя и още една платформа за отношения на България със съседните страни на регионално равнище. Това би могло да бъде използвано както за предаване на опит от наша страна, така и за засилване на ангажимента на страните с европейските норми и ценности. Важен елемент са и икономическите ползи за България и региона, особено по отношение на приоритетни сфери като енергетика, транспорт и околна среда.

Като цяло България би трябвало да се стреми да осигури траен интерес на ЕС към източните му съседи, много от които се срещат посредством Черно море. Това са и страните, които проявяват най-силно желание за по-тясно сътрудничество със Съюза. Имайки предвид и присъствието на важни партньори, като Русия и Турция, Черноморският регион се превръща в ключов елемент от външната политика на ЕС и тест за способността на Съюза да намира връзки и да търси взаимодействие между политиките си спрямо тези страни.

Заклучение

На пръв поглед Черноморската синергия не представлява нещо, което ще привлече особено внимание и интерес. Тя няма да даде окончателно решение на замразените конфликти, нито ще има решаваща роля при определянето на трасетата на тръбопроводите в Черноморския регион. Но тя би могла да допринесе за практическото сътрудничество по редица важни въпроси в зона, обединяваща страни членки, страни кандидатки, съседи и стратегически партньори. Установяването на диалог между тях – само по себе си една изключително

трудна задача, е до голяма степен постигнато. Следващата стъпка е обединяването на техните усилия, така че да бъде постигнат видим резултат. Само тогава можем да кажем, че Черноморската синергия е започнала да работи успешно не само за отношенията между самите държави, но и за тяхното население.

ЧЕРНОМОРСКАТА СИНЕРГИЯ КАТО СХВАЩАНЕ ЗА ЗАСИЛЕНО РЕГИОНАЛНО ИЗМЕРЕНИЕ НА СЪТРУДНИЧЕСТВОТО МЕЖДУ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И СЪСЕДНИТЕ СТРАНИ

Огнян Чампоев, МВНР²⁸

Геополитическата обстановка в Черноморския регион след 1989 г. се характеризира с динамика на протичащите процеси и хетерогенност на постигнатите резултати и нива на демократично развитие и икономически показатели.

Повече от петнадесет години изминаха от началото на дълбоките промени в Черноморския регион, които се характеризират с ускорен темп на протичащите политически, икономически и социални процеси. Тази динамика се разгръща след половинвековен период на относително стабилни политико-военни договорености, установени след Първата световна война и разпада на Отоманската империя и особено след десетилетията на хладно биполярно противопоставяне между НАТО и Варшавския договор след Втората световна война.

Ставаме свидетели на това, как към установените още през XIX век четири крайбрежни черноморски страни в края на XX век се прибавят две нови международно признати държави – Украйна и Грузия. В по-широк аспект към Черноморския регион Европейският съюз днес отнася и Молдова, Азербайджан, Армения и Гърция²⁹. Форматът на Организацията за черноморско икономическо сътрудничество

---

²⁸ Огнян Чампоев е началник на Отдела за анализ и планиране в Министерството на външните работи. Настоящият материал излага лични възгледи на автора във връзка с обсъжданията на Кръглата маса „Новите измерения на сътрудничеството в Черноморския регион след присъединяването на България и Румъния към ЕС“ и не представлява официална позиция на Министерството на външните работи.

²⁹ Комуникацията на Европейската комисия „Черноморската синергия – нова регионална инициатива за сътрудничество“ (СОМ(2007)160 от 11.04.2007 г.) визира 10 страни – шестте крайбрежни плюс изброените четири държави.

(ОЧИС) е още по-широк и включва като страни членки и Албания и Сърбия. Към тези държави като основни субекти на регионалното сътрудничество е необходимо да бъдат прибавени както субнационални актьори, така и общини и области/региони, както и международни организации, сред които особена роля имат ЕС и НАТО.

Различните формати и плоскости, в които може да бъде разглеждано Черноморското регионално сътрудничество, предопределят различни обхвати на съответните територии и население. Така например от гледна точка на Програмата за трансгранично сътрудничество в Черноморския басейн по ИЕПС целенасоченият обхват действа върху 834 хил. кв. км и население от 74 млн. души. От друга гледна точка Организацията за черноморско икономическо сътрудничество с гордост съобщава в своите документи, че географският ѝ обхват се простира на 20 млн. кв. км, населението достига 350 млн. души, а външно-търговският капацитет надхвърля 300 млрд. щ. дол. годишно.

Подобно на условната неопределеност на границите на широка Европа и границите на широкия Черноморски регион могат да получават различна трактовка в зависимост от разреза на политическия или икономическия анализ. Във всеки случай след края на застиналата двуполусност от периода на Студената война в евроатлантическите възприятия Черноморският регион се явява стратегическо кръстовище между Европа, Централна Азия и Близкия изток със забележителния средногодишен ръст от 5 % на БВП. Именно през този регион Европейският съюз осъществява 40 % от вноса на своите енергоносители с тенденция този дял съществено да нараства.

Приближаването на 1 януари 2007 г. – датата на присъединяването на България и Румъния към Европейския съюз, даде повод за активни дискусии сред държавите членки и европейските институции по въпроса за насоките на засиленото взаимодействие между ЕС (с предстоящо де юре излизане на черноморските брегове) и широкия Черноморски регион. Нужно е все пак да се отбележи, че разгръщането на тези обсъждания в ЕС се осъществи със закъснение, особено на фона на дългите години на структурирано взаимодействие и регионално сътрудничество по векторите Европейски съюз – Южно измерение³⁰ и

---

³⁰ През ноември 1995 г. в Барселона на конференция на министрите на външните работи се поставя началото на Евросредиземноморското партньорство – широка

Европейски съюз – Северно измерение³¹. В интерес на истината следва да се добави, че особено след 2003 г. протича дискусия и по т.нар. Източно измерение, но тя си остана с ограничен характер поради неуспеха да бъде ситуирано изключително в рамките на точно такова измерение взаимодействието на ЕС със съседни страни като Русия и Турция.

Още преди началото на германското председателство на ЕС през декември 2006 г. Европейската комисия публикува своята визия³² за засилване на Европейската политика на съседство, която придаде допълнителни политически импулси за задълбочени експертни обсъждания и съставяне на работни проекти и документи в търсене на своеобразно черноморско измерение, особено в дипломатическите служби на България, Румъния и Гърция.

Веднага следва да бъде ясно посочено, че от 90-те години ЕС изгражда и успешно развива двустранни форми на взаимодействие и сътрудничество със страните от постсъветското пространство на базата на съответните споразумения за партньорство и сътрудничество, а с Турция – на базата на споразумение за асоцииране още от 60-те години. Предизвикателствата следователно се заключаваха в търсене на принципи и форми на задълбочено регионално измерение във външните отношения и сътрудничество на ЕС при помощта на съществуващите множество регионални организации, форуми и инициативи, сред които на първо място са ОЧИС, а също и ГУАМ, Черноморс-

---

рамка за политически, икономически и социални взаимоотношения между страните от ЕС и страните от южното Средиземноморие (Барселонски процес).

³¹ За първи път Северното измерение е възприето като политика на ЕС от Европейския съвет през декември 1997 г. в контекста на регионалното сътрудничество в Европа. През декември 1998 г. Европейският съвет приема Комуникацията на ЕК “Северното измерение в политиките на ЕС”. През ноември 1999 г. в Хелзинки се провежда I-ата конференция на външните министри на страните от Северното измерение във формат ЕС плюс партньорските страни Естония, Латвия, Литва, Исландия, Норвегия, Полша и Руската федерация. Следва също така да се подчертае, че Европейската комисия е сред учредителите на Съвета на държавите от Балтийско море от 1992 г., както и сред учредителите на Баренцовия евроарктически съвет от 1993 г.

³² Комуникацията на ЕК за засилване на Европейската политика на съседство – СОМ(2006)726 от 4.12.2006 г., в пар. 3.6 разглежда идеята за засилено регионално сътрудничество и Черноморска синергия.

кият форум за диалог и сътрудничество, ТРАСЕКА, Инициативата Баку и др.

След консултиране с работните структури на Съвета по европейски въпроси у нас и обсъждания с дипломати от Гърция, Румъния, Германия (тогава страна председател на ЕС), Европейската комисия и генералния секретариат на Съвета през март 2007 г. Министерството на външните работи разпространи писмен работен документ сред страните членки и институциите на ЕС, в който се посочва, че едно засилено сътрудничество между страните от Черноморския регион би следвало да се основава върху следните принципи:

- споделена отговорност за развитието и просперитета на региона;
- инклузивен подход, който не изключва никоя страна от региона;
- прагматизъм;
- синергия между различните регионални инициативи и програми;
- възможност за участие или неучастие в един или друг проект, развиван с инициативата на заинтересованите страни от региона;
- съфинансиране от партньорите в региона и от други източници, вкл. международни финансови институции, правителствени и частни фондове, установяване на партньорства от вида на Северното измерение;
- отвореност за сътрудничество с ЕС и други международни, регионални и местни организации и институции, както и с бизнес асоциации, академични и изследователски институции и неправителствени организации.

Изхождайки от своя собствен опит в развитието на формите на регионалното сътрудничество в Югоизточна Европа – пакта за стабилност в ЮИЕ, процеса на сътрудничество в ЮИЕ и други по-раншни форми, нашата страна настояваше за принципа на споделена отговорност за развитието и просперитета на региона или, казано по-кратко на английски език, *regional ownership*.

Принципът на инклузивния подход е призван да установи и поддържа пътища на сътрудничество между всички партньори над обективно съществуващите разделения между държавите по линиите на

членство – нечленство в НАТО, членство – нечленство в Европейския съюз, членство – нечленство в ГУАМ и т.н.

Разработването на проекти и постигането на конкретни резултати са търсените ефекти от прилагането на принципите на прагматизма и синергията между различните регионални инициативи и програми. В този смисъл бе постигнато и разбирателство между страните от региона и ЕС, че няма да бъдат създавани нови институционални структури в допълнение към вече съществуващите, нито пък ще бъде възприемано, че дадена структура или форум ще приеме ролята на егида, под която да бъдат утвърждавани насоките за процеси и програми на сътрудничество. В тясна логическа връзка с този ред на мисли е принципът на отвореност за черноморското сътрудничество към ЕС и други международни, регионални и местни организации и институции, както и бизнес асоциации, академични и изследователски институции и неправителствени организации. От една страна, както бе подчертано по-горе, Черноморският регион вече е излязъл от състоянието на застинало противопоставяне, от друга страна, именно откритостта на регионалното сътрудничество към ЕС е предпоставка за осезаеми реални резултати.

Съфинансирането от партньорите в региона и от други източници, вкл. международни финансови институции, правителствени и частни фондове, е успешният принцип, прилаган във финансирането на проектите и на секторните партньорства в Северното измерение³³.

Кохерентното прилагане на набор от такива принципи придава гъвкавост и всеобхватност на политическата рамка на Черноморското регионално сътрудничество с напълно открити измерения за по-нататъшно развитие в посока към инициативите и процесите в Централна Азия и Близкия изток и, което е особено важно за България, към Дунавския процес на сътрудничество. Може да се отбележи, че

---

³³ Такива са напр. Партньорството на Северното измерение по околната среда NDEP, Партньорството на Северното измерение по здравеопазване и социална сигурност NDPHS. Европейската комисия поддържа Информационна система на Северното измерение с уебадрес

http://ec.europa.eu/external_relations/north_dim/index.htm#project. В годишния доклад на ЕК SEC(2007)791 за 2006 г. се посочва, че в Информационната система на СИ има включени данни за 325 проекта в процес на осъществяване и 122 – на разработване, а 57 са приключени проекти.

сред страните – членки на ЕС, бяха разработени и други визии, които поставят черноморското измерение изключително във формалните рамки³⁴, мотивация и субординация на Европейската политика на съседство.

С удовлетворение може да бъде изтъкнато, че в общия философски подход на Европейската комисия относно Черноморската синергия в крайна сметка бяха включени и трите аспекта на политиката на ЕС по отношение на сътрудничеството във/със новия съседен регион:

- Европейската политика на съседство;
- предприсъединителната стратегия с Турция;
- стратегическото партньорство с Русия.

В своята комуникация за Черноморската синергия Европейската комисия идентифицира 13 основни области на сътрудничество: 1) демокрация, защита на човешките права и добро управление; 2) мениджмънт на движението на хората и подобряване на сигурността; 3) „замразените“ конфликти; 4) енергетика; 5) транспорт; 6) околна среда; 7) морска политика; 8) риболов; 9) търговия; 10) изследователски и образователни мрежи; 11) наука и технологии; 12) заетост и социални въпроси; 13) регионално развитие (на крайбрежните райони). Веднага става ясно, че Черноморската синергия предоставя много широка платформа за разработване и реализиране на множество проекти в различни области, които попадат в обхвата и инструментите на редица Общностни политики и инструменти.

През юни м.г. в рамките на Съвета по европейски въпроси у нас бе обсъден и приет концептуален документ със заглавие „Български принос по Зелената книга на ЕК за бъдещата морска политика на Европейския съюз”. Като лайтмотив в този документ нашата страна развива идеята, че в бъдеще концепциите за Черноморска синергия и за новата морска политика на ЕС следва да бъдат тясно свързани.

---

³⁴ През март 2007 г. литовски дипломати представиха в работни обсъждания свои виждания за по-други акценти върху принципите, като например: The geographical scope of the Black Sea policy should not hinder implementation of the specific ENP agenda. The co-operation under Black Sea policy should complement rather than overlap with the strengthened co-operation between the ENP countries and the EU. Co-operation in the Black Sea region should be based on the principles of conditionality and ownership in order to strengthen the motivation of the ENP countries to deepen regional co-operation among them and with the EU.

Друг интересен аспект на Черноморската синергия, който нашата страна разработва целенасочено, е взаимовръзката между формите и мрежите за сътрудничество в Дунавския басейн и Черноморския регион. Най-малкото основание за подобен наш национален интерес е обстоятелството, че през черноморските и дунавските ни пристанища преминава около 2/3 от общия ни външнотърговски стокообмен.

През ноември м.г. Народното събрание и Министерството на външните работи в сътрудничество с германската Асоциация за Югоизточна Европа организираха международна конференция в София на тема „Регионалното сътрудничество в Черноморския и Дунавския регион: отговори на предизвикателствата и предлагане на перспективи”. При определянето на кръга на участниците в тази международна конференция преднамерено бе търсено представителство на различни категории – политически дейци, включително депутати от национални парламенти и Европейския парламент, правителствени експерти, представители на европейски и регионални организации, неправителствени организации, бизнес асоциации, изследователски и образователни институции и др. Комплексният характер на предизвикателствата пред регионалното сътрудничество предполага търсенето и намирането на оптимални отговори да стават само във взаимодействие в мрежи на сътрудничество между различните актьори от различни брегове и страни. За нашата страна може би най-непосредствените ефекти от тази конференция³⁵ се заключават в задълбочаването на дискусиата относно по-активните роли на всички български актьори в регионалното сътрудничество, както и в установяването на непосредствени контакти и включването в различни мрежи за сътрудничество с партньори от страната и чужбина.

През изминалата година както сред страните – членки на ЕС, така и сред страните – партньори в Черноморския регион, се оформи виждането, че е необходимо провеждането на среща на високо политическо равнище, която да служи като отправна точка в легоброенето на Черноморската синергия; както бе споменато по-горе, такива начални

---

³⁵ Докладът за конференцията е публикуван на уебсайта на Българската асоциация за изследвания на Европейската общност (БЕКСА), която бе партньор в провеждането на конференцията:

<http://becsa.org/files/file/BlackSea-Danube-conf-Sofia-ConferenceReport.pdf?Becsa=82db07e4e5f0f8a20a35b413f171475>

официални репери има и в Евросредиземноморското партньорство, и в Северното измерение. Като много удачен се очерта периодът на украинското председателство на ОЧИС, още повече, че след Украйна ротационното председателство в ОЧИС преминава към Албания, а след нея – към Азербайджан, после Армения – тези три страни не са крайбрежни черноморски държави. На 14 февруари т.г. в Киев се проведе Среща на министрите на външните работи на страните от ЕС и широкия Черноморски регион, която прие съвместно заявление³⁶. В този недълъг текст от 14 абзаца са фиксирани резултатите от търсенето на сложен консенсус между страните от Европейския съюз и от региона.

Най-важен обаче е смисълът на заключителния параграф, в който се изтъква, че „тази Среща на Черноморската синергия е началото на едно предприятие за дългосрочно регионално сътрудничество, което предлага нови възможности и повече стабилност и просперитет на гражданите в широкия Черноморски регион и в цяла Европа.”

---

³⁶ Пълният текст е публикуван на новата уебстраница на Европейската комисия за Черноморската синергия http://ec.europa.eu/external_relations/blacksea/index_en.htm

**НОВИТЕ ИЗМЕРЕНИЯ НА СЪТРУДНИЧЕСТВОТО
В ЧЕРНОМОРСКИЯ РЕГИОН СЛЕД ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО
НА БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ КЪМ ЕС**

Кръгла маса

Колектив

Отг. редактор Тинка Атанасова
Художник Истилиян Божилов

Дадена за печат на 24.03.2008 г.
формат 16/60/84; ПК 4,5; тираж 500
ISBN 978-954-494-922-5